



LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö

EXAMENSARBETE 15hp

Vårterminen 2020

Läroarbete i musik

Ida Knutsson

Musik i samhällets tjänst – en studie av El Sistema Malmö

Handledare: Eva Sæther

Abstract

Music as a community service – a study of El Sistema Malmö

The aim of this study is to analyze how the music educational program El Sistema at the Malmö School of Arts is portrayed in media outlets and in official documents (2011-2017). This is done through a critical ideology analysis of main strategy-documents produced by key actors, as well as a theoretical framework constructed from critical theory concerning ideology.

The result shows that El Sistema is stated as a targeted political effort with aspirations of being an integration project, active in multi-ethnic suburbs and deprived areas in the Swedish society. The result shows that there are underlying values and ideologies of El Sistema's capacity to have these societal effects.

El Sistema is foremost described with positive value terms and culture is mainly considered and portrayed as an investment and not a cost. At the same time, underlying tensions seem to exist between El Sistema and the traditional music education at Malmö School of Arts. This is especially visible when it comes to how El Sistema is described and portrayed, either as being part of Malmö School of Arts or more as an entity of its own. This creates some confusion when the project is being communicated through media outlets with risk of downplaying the role of the Swedish public music and arts schools.

Key words: critical realism, document analysis, El Sistema, instrumental education, Malmö school of Arts, music education.

Sammanfattning

Musik i samhällets tjänst – en studie av El Sistema Malmö

Syftet med denna studie är att analysera hur musikutbildningsprogrammet El Sistema vid Malmö Kulturskola beskrivs i media och officiella dokument (2011–2017). Detta görs genom en ideologikritisk dokumentanalys och med kritisk realism som teoretiskt ramverk.

Resultatet visar att El Sistema beskrivs som en riktad politisk insats med aspirationer på att vara ett integrationsprojekt, verksamt i mångkulturella och marginaliserade stadsdelar. Resultatet blottlägger även de underliggande värderingar och ideologier som färgar beskrivningar om El Sistemas kapacitet att ha samhälleliga effekter.

El Sistema beskrivs i de undersökta dokumenten som en positiv kraft och kultur betraktas huvudsakligen som en investering och inte en kostnad. Samtidigt blottas vissa spänningar mellan El Sistema och den traditionella Kulturskolan. Detta blir särskilt tydligt då El Sistema antingen beskrivs som en del av Kulturskolan eller mer som en fristående enhet. Detta medför viss förvirring när projektet kommuniceras i media med risk för att de svenska musik- och kulturskolornas roll förminskas och bagatelliseras.

Sökord: Dokumentanalys, El Sistema, instrumentalundervisning, kritisk realism, Malmö Kulturskola, musikundervisning, kulturpolitik

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
2. Syfte och frågeställning	11
2.1 Forskningsfrågor	11
3. Bakgrund	12
3.1 Malmö stad	12
3.2 Malmökommissionen	13
3.3 Den svenska kulturskolan	15
3.4 Malmö Kulturskola	16
3.5 El Sistema Sverige	18
3.6 El Sistema Venezuela	19
3.7 Undervisningens principer	20
3.7.1 Vetenskapligt stöd	22
3.8 Kritik	23
3.8.1 Kritiken mot klassisk musik och de traditionella orkesterinstrumenten	23
3.8.2 Kritiken mot El Sistemas sociala förändringsambition	25
4. Teori	27
4.1 Ontologi	27
4.2 Epistemologi	28
4.3 Metodologi	29
5. Metod	31
5.1 Ideologikritisk analys	31
5.2 Tillvägagångssätt	32
5.2.1 Analysmetod	33
5.3 Metoddiskussion	34
5.3.1 Forskningsetik	34
6. Resultat	36
6.1 Musik som verktyg för ett socialt hållbart Malmö	36
6.2 Kultur som en social investering	38
6.3 Klassisk musik som en kulturell allemansrätt	40
6.3.1 Malmö Live och MSO	40
6.4 El Sistema Malmö och Malmö Kulturskola	41
6.5 Avgifter och tydliga krav	44

6.6 Bredd och spets – superbegåvningar.....	45
6.6.1 Musikens Zlatan	45
6.6.2 Mätbara resultat.....	46
7. Diskussion.....	47
7.1 Den sociala förändringspotentialen.....	47
7.1.1 Att förvalta investeringen.....	50
7.1.2 Motverka antisocialt beteende	51
7.2 El Sistema – en utmanare till Kulturskolan.....	52
7.3 Musklärarnas nya roll.....	54
7.4 Spänningsfält	55
7.4.1 Kvalitet kontra kvantitet	55
7.4.2 Individ kontra kollektiv	57
7.4.3 Lek kontra allvar.....	58
7.5 Klassisk musik som verktyg för social förändring.....	59
7.6 Musikens transfereffekter.....	62
8. Slutsats	64
9. Vidare forskning.....	66
Referenser	67
Bilaga 1: Dokument till analysen.....	74
Bilaga 2: Söksträng El Sistema i Media artikelsök.....	76
Bilaga 3: Elevstatistik för Malmö Kulturskola 2004-2016.....	79
Bilaga 4: Tabell 1.....	80

1. Inledning

När jag 2008 anställdes som violinpedagog på Malmö Kulturskola så pågick diskussioner om hur vi skulle kunna rätta till snedfördelningen av våra elevers geografiska hemort. Vi hade gott om elever från de mer välbeställda stadsdelarna, men ytterst få från mer marginaliserade områden. Det kom många förslag och det gjordes vissa insatser; vi var ute och visade upp instrument och spelade på skolor och försökte få elever att anmäla sig till Kulturskolan, det startades upp små kulturskolestationer på skolor där vi hade få elever och olika marknadsföringsstrategier prövades. Jag var en av de lärare som blev utplacerade på en av Malmös så kallade ”problemskolor” tillsammans med två andra instrumentlärare. En dag i veckan träffade jag ett 20-tal fiolelever med helt annan bakgrund än både min egen och de barn jag hittills hade undervisat. De olika världar som ryms inom Malmö stad ligger långt ifrån varandra och jag har haft förmånen att lära känna barn och föräldrar på båda sidor.

Barn som växer upp med så olika förutsättningar lägger grunden till fortsatt ojämlikhet och här kan musikundervisning potentiellt vara en utjämnande faktor. Den kan öppna upp staden och sammanföra barn från olika stadsdelar. Med sin betoning på att erbjuda musikundervisning till barn som inte annars skulle få tillgång har musikundervisningsfenomenet El Sistema från Venezuela kommit att beskrivas lika mycket som ett socialt projekt som ett musikprojekt. På bara några decennier har verksamheten vuxit och blivit en global rörelse.

För att få resurser till kulturverksamheter (liksom andra politikområden) krävs det ofta att man kan visa på lösningar för ett existerande problem. Det är därför inte svårt att se att El Sistema är ett lockande koncept för politiker och tjänstemän och i Malmö har El Sistema fogats in i det politiska arbetet för att bryta segregation och ojämlikhet för att bygga ett socialt hållbart Malmö, ofta med hänvisning till Malmökommissionens rekommendationer¹ (Malmö stad, 2016, s. 18). Kultur kan bidra till att skapa ett jämlikt och demokratiskt samhälle genom att ge alla människor möjlighet att få nya perspektiv och påverka vårt samhälle, men musik och kultur kan aldrig vara politiskt neutral, eftersom de alltid är förankrade i någon form av socialt eller kulturellt synsätt. När konstprojekt och kulturella aktiviteter framställs som viktiga för att utveckla starka

¹ Kommission för ett socialt hållbart Malmö

samhällen, så måste de relateras till den kulturella och sociala diskurs som de baseras på (Bergman & Lindgren, 2014).

Samtidigt som El Sistema har hyllats världen över har verksamheten även tilldragit sig kritik, bland annat för att det inte verkar finnas några analyser eller rigorösa studier som kan bevisa att El Sistema verkligen löser sociala problem genom sin verksamhet (Baker, 2015; Borchert, 2012). Av denna anledning är forskning kring musikundervisning som samhällsförbättrare av yttersta relevans. För att skapa ett demokratiskt och jämställt samhälle måste alla barn få samma förutsättningar och erbjudas samma möjligheter.

Genom att analysera dokumentet med en ideologikritisk metod och en teoretisk ansats av kritisk realism vill jag försöka få syn på öppna och dolda ideologier som ligger bakom denna massiva satsning på kultur för barn och unga. Jag kommer att undersöka hur El Sistema Malmö beskrivs i mediaartiklar, officiella dokument och rapporter på politisk- och tjänstemannanivå. Materialet kommer att analyseras utifrån metoden ideologikritisk dokumentanalys. Vilka värderingar och ideologier speglas i de analyserade dokumenten och hur påverkar dessa bilden av El Sistema Malmö?

2. Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med denna uppsats är att undersöka hur El Sistema Malmö beskrivs i olika dokument under åren 2011–2017. De dokument som analyserats är dels officiella dokument i form av årsredovisningar och årsberättelser från Kulturförvaltningen och Kulturnämnden i Malmö, men också tidningsartiklar. Syftet är att undersöka potentialer och risker med musikundervisning i samhällets tjänst och hur spänningsfält framträder, genom att identifiera vilka öppna och dolda ideologier som ligger bakom beskrivningarna av El Sistema Malmö. Mitt tillvägagångssätt för att kunna göra det är genom en ideologikritisk analysmetod av officiella dokument och media. Förhoppningsvis kan denna studie, genom ett kritiskt förhållningssätt, bidra till förståelse kring hur kulturpolitik påverkar och påverkas av omgivande samhällsstrukturer som klassfrågor och social utsatthet. Forskning om musikundervisning som demokratiserande och klassutjämnande verksamhet är relevant för att motverka kontraproduktiva sidoeffekter.

2.1 Forskningsfrågor

För att kunna besvara mitt syfte behöver jag dela upp undersökningen utifrån olika forskningsfrågor:

- Hur beskrivs El Sistema Malmö i officiella dokument och media?
- Vilka spänningsfält kan skönjas?
- Vilka öppna och dolda ideologier framträder i dokumenten?
- Vad kan dessa ideologier ha för inverkan på bilden av El Sistema-verksamheten i Malmö?

3. Bakgrund

För att förstå hur El Sistema beskrivs i lokala dokument behöver jag först förklara vissa grundläggande delar och verksamheter. I detta avsnitt beskriver jag därför den svenska kulturskolan, Malmö Kulturskola och El Sistema nationellt och internationellt. Inledningsvis beskrivs Malmö som en tudelad stad med långvariga sociala problem med utanförskap för att ge en djupare insikt i vilket sammanhang El Sistema startades upp i. Därefter görs en genomgång av de undervisningsprinciper som råder inom El Sistema samt riskanalyser och kritik som framkommit genom tidigare forskning.

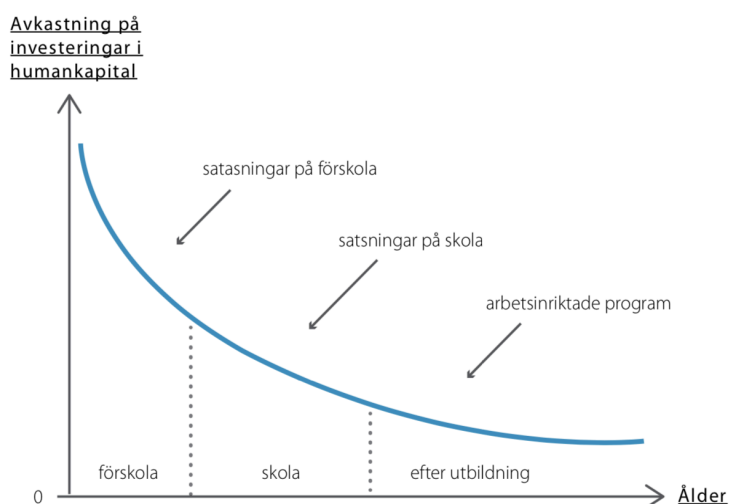
3.1 Malmö stad

Malmöns största utmaningar beskrivs ofta i media i termer av social ojämlikhet och barnfattigdom, avsaknad av social inkludering, segregation, samt utsatta områden. Barn som växer upp i utsatta områden känner ofta ett utanförskap och en exkludering från stora delar av samhället (BO, 2018) och 2013 hamnade till exempel vart tredje Malmöbarn under gränsen för vad som räknas som barnfattigdom. 2016 hade 44 procent av familjerna i Malmö kommun så låg inkomst att de riskerade ekonomisk utsatthet (Region Skåne, 2018). Malmö är en av de städer som tydligt märkt av ökande samhällsklyftor när staden på kort tid omvandlats från en arbetar- och industristad till en kunskapsstad. Denna omvandling har inneburit en ökande ojämlikhet och en tydlig uppdelning mellan samhällets så kallade innanförskap och utanförskap som sammanfallit med segregation, det vill säga en geografisk uppdelning i var samhällsgränserna går (Stigendal, 2018). Enligt detta synsätt är de människor som befinner sig i sammanhang där viktiga beslut tas kraftigt överrepresenterade av ett innanförskap, och det är deras värderingar och syn på samhället som till stor del får råda (Stigendal, 2018). I denna omvandling har folkvalda kommunpolitiker i allt högre utsträckning kommit att överlåta åt anställda tjänstemän att bedriva politik och därmed sköta välfärden som om det bara var en fråga om metoder, inte om grundläggande värderingar (Stigendal, 2018). Känslan av utanförskap kan bland annat ta sig uttryck i låg tilltro till det politiska systemet.

I denna uppsats använder jag mig av begreppen arbetarklass och medelklass för att förtydliga bilden av Malmö som den tudelade staden. Klass beror enligt Stigendal (2018) på den inkomst man har, men kan även vara dels den roll man har i en social struktur, dels en identitet.

3.2 Malmökommissionen

Kommunstyrelsen i Malmö beslutade i november 2010 att tillsätta Kommission för ett socialt hållbart Malmö (Malmökommissionen) som en politiskt oberoende utredning. Syftet var att med utgångspunkt i strukturella orsaker till sociala skillnader och ojämlikheter i hälsa identifiera vad som är påverkbart och föreslå förändringsstrategier (Balkfors, Jakobsson, Stenquist & Wesser, 2014). Malmökommissionen avslutade sitt arbete i mars 2013 genom att överlämna en slutrapport till kommunstyrelsen med vetenskapligt underbyggda förslag till strategier för att minska ojämlikhet i hälsa (Stigendal & Östergren, 2013). Det sociala investeringsperspektivet framkommer tydligt i kommissionens slutrapport, vilket innebär att kommissionen förespråkar en perspektivförskjutning från att ensidigt betrakta sociala insatser som kostnader, till att betrakta dem som investeringar istället. Att etablera en social investeringspolitik, menar kommissionen, handlar till stor del om kommunens grunduppdrag, det vill säga att genomföra förebyggande insatser för att förbättra livsvillkoren för malmöborna på kort och lång sikt med särskilt fokus på barn och unga och tidiga insatser (se Figur 1). Genom att beskriva förebyggande insatser som ”investeringar” istället för kostnader har man visat på behovet av att i större utsträckning genomföra och beräkna värdet av dessa insatser – för att fånga både sociala och ekonomiska kostnader och ”nyttor”. Ett socialt investeringsperspektiv handlar också om att säkerställa att rätt insatser görs för varje individ eller grupp vid rätt tidpunkt för att skapa största möjliga nytta för varje insatt krona (Balkfors et. al., 2014).



Figur 1. Beräkning av avkastning på investering i humankapital för barn från resursfattiga förhållanden i ett livscykelperspektiv. Nobelpristagaren i ekonomi, James Heckman, visar hur tidiga investeringar i en människas liv lönar sig både för individen och ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. (Källa: Heckman, 2006 i Kommission för ett socialt hållbart Malmö, 2013).

Malmökommissionens föreslagna åtgärder omvandlades till konkreta inriktningar, uppdrag och utredningar för Malmö stad (2014) att arbeta med som följdes upp av Stadskontoret (se tabell 1, bilaga 6). Kulturnämnden ser här kulturen som en viktig resurs i utvecklingen av Malmö till en socialt hållbar stad och har därför bland annat prioriterat att öka tillgängligheten och sänka trösklarna för att nå nya målgrupper. Nämnden påvisar att det idag finns skillnader inom staden avseende i vilken utsträckning olika områden eller personer med olika bakgrund, tar del av, eller deltar i kulturaktiviteter. Detta är något som man arbetar aktivt för att kompensera, bland annat nämner man att Malmö Kulturskola har ökat från 2 200 elevplatser till 3 750 elevplatser (2014). Nämnden verkar för att göra kulturinstitutionerna till mötesplatser för personer med olika bakgrund och olika förutsättningar. Här framhålls El Sistemas verksamhet i tre geografiska områden: Holma, Kroksbäck och Sofielund där Kulturskolan tidigare haft det svårt att nå elever.

I en av Malmökommissionens underlagsrapporter står det att ”det vore även positivt att undersöka t.ex. i samarbete med kultur- och fritidsverksamheter i Malmö om dessa [låginkomst] hushåll kan få gratis eller reducerat inträde till kommunala verksamheter inom Malmö stad som museer, simhall, musikskola med mera. Förutsättningen är dock att detta inte utformas på ett vis där familjerna kan utpekas som socialbidragstagare med ’kuponger’” (Angelin & Salonen, 2012, s. 24). Genom principen om *proportionell universalism* kan kommunalt drivna verksamheter, som exempelvis kulturskolan, verka

utjämnande. Med termen proportionell universalism menas att åtgärder behöver vara generella men anpassas till prioriterade grupperns behov, utifrån exempelvis socioekonomisk status eller geografiska förhållanden (Marmot, 2014).

I Malmökommissionens slutrapport för ett socialt hållbart Malmö slår man fast ”att Malmöns kulturliv utgör en vital del av stadens sociala integration och sammanhållning. Inte minst för barnen fungerar kulturen som en stärkande kraft” och att kulturen ”bidragit till att motverka effekterna av ohälsans grundläggande orsaker” (Stigendal & Östergren, 2013, s. 47). Slutrapporten innehöll två övergripande rekommendationer. För det första föreslog man att Malmö stad etablerar en social investeringspolitik som kan utjämna skillnaderna i levnadsvillkor och göra samhällssystemen mer jämlika. För det andra föreslår kommissionen förändringar av de processer som dessa system ingår i genom skapandet av kunskapsallianser, vilket innebär ett perspektiv som integrerar olika typer av kunskap, inte bara vetenskaplig utan även erfarenhetsbaserad. Här är det dock viktigt att dessa inte utformas ensidigt på tjänstemännens villkor med enbart fokus på symptom och inte orsakerna till ojämlikhet (Stigendal, 2018). Istället behöver människors erfarenheter och kunskaper tillvaratas och samtidigt skapas möjligheter för människor att stärkas kollektivt och gemensamt agera.

3.3 Den svenska kulturskolan

I Sverige initierades den kommunala musikskolan i blygsam omfattning redan under 1940-talet och växte fram som en del av det svenska välfärdsbygget (Prop. 2017/18:164). Två ambitioner låg bakom den kommunala musikskolan, dels att samla och fostra barn och unga med musiken i centrum, dels att ge alla barn och unga, oavsett föräldrarnas ekonomiska förutsättningar, möjlighet till en meningsfull fritid. Ett ytterligare syfte var att utbilda musiker för kommunens musikliv, något som inte kunde ske inom ramen för den ordinarie skolans musikundervisning. Från början stod musiken och det instrumenttekniska kunnandet i centrum och undervisningen bedrevs enligt konservatoriemodellen; en mästare, en lärling. Endast begåvade elever erbjöds undervisning. På 1980-talet blev uppdraget mer formulerat ur ett barnperspektiv och det viktigaste var att eleverna skulle uppleva sitt musicerande som meningsfullt och anpassat till deras behov och önskemål. Efterhand började även fler kulturformer som till exempel drama, dans och bild inkluderas vilket innebar att musikskolor allteftersom blev kulturskolor istället. Kulturskolan är en frivillig kommunal angelägenhet och är oftast organiserad under barn- och utbildningsnämnden eller under kultur- och fritidsnämnden

och finansieras i huvudsak inom ramen för den kommunala budgeten som beslutas av kommunfullmäktige. I princip alla svenska kommuner (år 2016 var det 283 av 290) har en musik- eller kulturskola (Kulturskolerådet, 2020). Det är kommunerna själva som beslutar vilken avgift eleven ska betala för att delta och den skiljer sig markant åt mellan kommunerna. 2014 var den genomsnittliga nivån 656 kronor (SOU 2016:69) och varierar mellan 0 och 1 710 kronor per termin (instrumenthyror inte inräknat i den senare siffran). 2016 var det sexton kommuner som inte tog ut någon terminsavgift alls. Utöver FN:s barnkonvention och de nationella kulturpolitiska målen finns i nuläget inga styrdokument eller nationella riktlinjer för kulturskolans verksamhet (SOU 2016:69), men i och med prop 2017/18:164 har staten med nationella mål nu en tydligare roll i att med olika insatser stötta den kommunala kulturskolan.

2016 nådde de svenska musik/kulturskolorna 363 000 elever och ligger därmed i topp i Europa gällande kvot per invånare (Kulturskolerådet, 2016). Cirka 5 000 lärare tjänstgör i olika utsträckning i verksamheten. Dessvärre saknas säkerställd statistik över antal platser och deltagare, men beräkningen är att cirka 224 000 elevplatser omfattas i ämneskurser och ytterligare cirka 209 000 elever tar del av verksamheten inom den obligatoriska skolans ramar. I ämneskurserna har flickor något högre representation. Cirka 50 000 barn stod 2016 i kö till kulturskolan (SOU 2016:69).

Majoriteten av instrumentalundervisningen bedrivs fortfarande individuellt (SOU 2016:69), men gruppundervisning blir allt vanligare på vissa instrument och förhållandet mellan grupp/individuellt skiljer sig åt väsentligt mellan olika skolor.

3.4 Malmö Kulturskola

Malmö Kulturskola började ta form under 1960-talet. Musik är den dominerande verksamheten, men det finns även kurser i bild och form, film och foto, serieteckning, dans och teater. 2015 deltog 3 726 elever i Kulturskolans frivilliga undervisning². Utbudet erbjuds Malmöbarn i åldrarna 7–19 år, men startåldern för de flesta orkesterinstrumenten är 8 år. Undervisningen bedrivs enskilt eller i mindre grupper, dels på Kulturhuset Mazetti och dels förlagd ute i stadsdelarna (Malmö stad, 2017a). Kulturskolan har fått i uppdrag av Malmö stads politiker att:

... värna om och skapa såväl dagens som morgondagens kulturarv. Med utgångspunkt i FN:s barnkonvention ska Malmö Kulturskola erbjuda alla barn i Malmö möjligheter och verktyg för att skapa, utöva och

² Vårterminen 2020 deltog ca. 4000 barn i Malmö Kulturskolas frivilliga verksamhet.

uppleva olika former av kultur. Malmö Kulturskola ska vara tillgänglig med sin verksamhet för alla unga, oavsett sociala, kulturella och ekonomiska förutsättningar, i alla stadsdelar. Målgruppens förväntningar och behov ska vara vägledande för Malmö Kulturskolas utbud, och Kulturskolan ska ge en god grund att bygga vidare på för den som önskar fortsatt utbildning inom det konstnärliga området (Malmö stad, Kulturförvaltningen, 2012).

Kulturskolan har således både en social och en konstnärlig ambition. 2010 tillsattes en revision från stadskontoret som skulle granska Kulturskolans styrning och verksamhet. Revisionen (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011) visade bland annat att den sociala ambitionen inte hade uppfyllts enligt målen och att vissa stadsdelar var underrepresenterade.

Granskningsrapporten pekar på att Kulturskolan har en ojämn fördelning av elever sett till vilka stadsdelar eleverna kommer ifrån. Kulturnämnden har i sitt yttrande från den 26 januari 2011 betonat att detta inte enbart handlar om ett geografiskt resonemang utan också ett socioekonomiskt, där Kulturskolan måste nå ett bättre resultat. Grundproblemet ligger i själva *sökbilden* - inte i antagningen. I årets nyligen inkomna ansökningar har 31% av målgruppen (barn 7–19 år) från Limhamn/Bunkeflo sökt sig till Kulturskolan, medan motsvarande siffra för Rosengård är 2%. Detta trots aktiva marknadsföringsinsatser från lärare och personal. En katalog till alla barn, uppsökande verksamhet och intressanta kurser räcker inte (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011).

Detta bekräftade tidigare studier som bland annat visat att stadsdelar med flest antal barn med utlandsfödda föräldrar var klart underrepresenterade i Kulturskolan i Malmö verksamhet (Hofvander-Trulsson, 2004). I denna undersökning var till exempel Rosengård minst representerat på Kulturskolan och majoriteten av barnens föräldrar (91,7 %) hade utländsk härkomst medan stadsdelen Limhamn-Bunkeflo med lägst andel barn med utlandsfödda föräldrar (7,4 %) stod för över en fjärdedel av Kulturskolans elevunderlag. Även stadsdelarnas snittinkomst spelade en viss roll för representationen på Kulturskolan.

Efter stadskontorets revision framkom 2011 ett önskemål från politikerna i kulturnämnden att Kulturskolan skulle utreda om Göteborgsmodellen av El Sistema kunde implementeras även i Malmö som ett sätt för att försöka uppnå den sociala ambitionen. Inför budgetåret 2013 begärdes utökade resurser för att ”Malmö Kulturskola vill starta ett El Sistema i Malmö och i första fasen enligt modell Hammarkullen/Göteborg, behövs fyra nya lärartjänster och därför äskas 2 000 tkr” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2012). Förslaget godtogs och med Göteborg som förebild

startade El Sistema i Malmö 2013. Till skillnad från i till exempel Göteborg, inkorporerades El Sistemas verksamhet i Malmö omedelbart in i Kulturskolans budget. Den politiska kopplingen är tydlig. El Sistema Malmö är en riktad politisk insats och finns i dagsläget för elever på Kroksbäcksskolan, Holmaskolan, Sofielundsskolan, Rosengårdsskolan och Kirsebergsskolan (Malmö stad, 2017b).

3.5 El Sistema Sverige

Den svenska erfarenheten av El Sistema började med att Göteborgs Symfoniker i maj 2009 åkte till Hammarkullen, ett område med multietnisk sammansättning som beskrivs som marginaliserat, för att ge två konserter. Den som dirigerade var Gustavo Dudamel, född och uppvuxen med El Sistema i Venezuela under grundaren José Antonio Abreu (El Sistema Sverige, 2017a). Många av barnen i stadsdelen hade aldrig förr hört klassisk musik, men konserten fick stående ovationer. Dåvarande chef på Kulturskolan i Angered tog då kontakt med dåvarande VD för Göteborgs symfoniorkester och diskussioner påbörjades kring hur orkestern skulle kunna bidra till en positiv samhällsutveckling i Göteborg (El Sistema Sverige, 2015). 2010 gick startskottet för El Sistema Hammarkullen med ambitionen att motverka segregation (Bergman & Lindgren, 2014). Inom några år hade det svenska El Sistema programmet spridits från Hammarkullen till andra socialt utsatta förorter och till i stort sett hela Göteborg. Forskare som studerat El Sistema-verksamheter i flera olika länder har imponerats av hur El Sistema i Göteborg kan användas för att överbrygga etniska spänningar och förundras över att så stor del av undervisningen består av sång och lekar (Booth & Tunstall, 2014).

Eftersom El Sistema nu finns i hela Göteborg, i både rika och fattiga områden, kan det inte längre ses som enbart en förortssatsning, men integration är fortfarande, enligt Bergman och Lindgren (2014), det övergripande syftet med programmet i Sverige. 2017 fanns El Sistema representerat på 101 kulturskolor i Sverige och involverade 10 000 barn (El Sistema Sverige, 2017a).

Stiftelsen El Sistema i Sverige bildades 2012 av bland andra Gustavo Dudamel. Med så kallat ”Letter of support” från El Sistema i Venezuela stödjer stiftelsen utvecklingen av El Sistema-program i Sverige och fungerar som ett sammanhållande nav (El Sistema Sverige, 2017b). Stiftelsen erbjuder kontinuerligt fortbildningar i El Sistemas metodik genom El Sistema Academy. Detta erfarenhetsutbyte skedde för första gången i februari 2017 med 120 deltagare från sju länder (El Sistema Sverige, 2017c). Stiftelsen anordnar också så kallade dialogseminarier där forskare presenterar sina resultat så att fler ska få

ta del av dem. Detta för att forskningsresultaten anses ha stor betydelse för verksamhetens utveckling (El Sistema Sverige, 2017c).

Det finns en medvetenhet om att El Sistema i Sverige än så länge inte ger samma musikaliska utfall som i Venezuela, eftersom förutsättningarna ser helt annorlunda ut här utan extremt våld och fattigdom och med ett etablerat välfärdssystem. I Venezuela kan den intensiva orkesterverksamheten i princip innebära skillnaden mellan liv och död. I Sverige ser därför upplägget annorlunda ut (Clausson & Thanner, 2015).

Den pedagogiska grundtanken är dock även i Sverige att allt lärande sker i en social kontext. Av denna anledning sker all El Sistema undervisning i grupp. Barnen i El Sistema Göteborg sjunger sånger som ”Vi är El Sistema”, ”Vi är coola på Hammarkullens skola” och ”El Sistema Yeah”, med huvudsyftet att skapa en kollektiv identitet (Bergman & Lindgren, 2014).

3.6 El Sistema Venezuela

El Sistema i Venezuela beskrivs ofta som en fostransmetod baserad på idén om att man genom att lära ut orkesterdisciplin främjar social och intellektuell utveckling för individen och skapar alternativ, bortom fattigdom och gatans våld och kriminalitet. I förlängningen förväntas ett bättre samhälle skapas. Den grundades 1975 av ekonomen och dirigenten José Antonio Abreu.

1979 prisades Abreu i hemlandet Venezuela för sin gärning och med stigande berömmelse – under några år var han också landets kulturminister – duggade utmärkelserna och förtjänsttecknen tätt. 1993 fick El Sistema Unescos internationella musikpris och i maj 2009 förärades Abreu det svenska Polarpriset för sina insatser. Han kan också räkna in det svenska alternativa nobelpriset, Right Livelihood Award, Erasmuspriset, Order of the Rising Sun, Grand Cordon, Glenn Gould Prize, TED-priset och Puccini International Prize till samlingen. Han förespråkades också som kandidat till Nobels fredspris. Abreu dog den 24 mars 2018 i en ålder av 79 år.

El Sistema³ är ursprungligen en statligt finansierad frivillig musikskola för barn och unga i Venezuela. Historien om hur Abreu samlade elva unga musiker i ett garage för att starta detta projekt är en legend i dag. Med denna undervisningsform, menade Abreu, hade inte längre eliten monopol på konsten i Latinamerika, utan den hade istället blivit

³ Förkortning av det officiella namnet Sistema Nacional de Orquestas Juveniles e Infantiles de Venezuela.

en social rättighet - en allemansrätt. Verksamheten växte snabbt och idag går närmare 1 miljon barn i den avgiftsfria klassiska musikutbildningen i Venezuela (Abreu, 2009).

Nucléos (musikskolorna) placeras i de fattigaste kvarteren i kåkstäderna, *favelorna*, för att undervisningen ska vara tillgänglig för de minst bemedlade barnen och deras familjer (Booth & Tunstall, 2014). El Sistema Venezuelas positiva bild av social förändring har bidragit till den spridning programmet fått över världen; efterföljare har startats i 70 länder i världen (El Sistema Sverige, 2017a).

I Venezuela kan orkestersystemet dels skapa ett sammanhang och ett säkert ställe för barnen och dels jämna ut klasskillnader genom att den sammanför barn från olika socioekonomiska bakgrunder som spelar ihop (Hollinger, 2007). Enligt Billaux (2011) handlar El Sistema i huvudsak om kärleken till barnen och en stark övertygelse om att musik kan förändra deras liv och på så sätt förändra hela samhället. Lärarna som personer anses vara viktigare än pedagogiska principer eller metoder. Det anses också viktigt att barnen lyssnar på äldre eller duktigare jämnåriga elever samt deras lärare. Eleverna lär sig också att hjälpa varandra. Den som kommit långt lär ut till den som inte kommit lika långt. Många av eleverna blir senare instruktörer på *nucléos* och El Sistema producerar på så sätt sina egna lärare (Creech, Gonzales-Moreno, Lorenzino & Waitman, 2013). Det högsta målet med El Sistema är barnens utveckling, men man har ändå höga konstnärliga ambitioner (Billaux, 2011; Creech et al., 2013). Alla som spelar inom El Sistema är musiker och i och med att alla ser sig som musiker så är organisationen i Venezuela snarare en artistisk process än ett institut (Billaux, 2011).

3.7 Undervisningens principer

Även om El Sistema-inspirerade program ser olika ut beroende på var i världen de befinner sig, med olika individuella behov och kulturella sammanhang, har de det gemensamt att det finns ett övergripande syfte att utveckla musikaliska och utommusikaliska förmågor hos barn från mindre privilegierade delar av samhället. För att uppnå det högsta målet, social förändring, utgår man från följande pedagogiska grundprinciper; tidig start, mycket undervisningstid och gruppundervisning.

En av grunderna i El Sistema är att fånga upp barn så tidigt som möjligt och i Venezuela får barnen bara några få minuter efter födseln ett diplom som bekräftar att det är medlem av El Sistema. Detta nya program, *Nuevos Integrantes*, går ut på att "döpa" barn in i El Sistema. En ambition är att genom klassisk musik fånga upp barnen innan de föds för att lättare kunna hålla dem borta från utanförskap med våld och fattigdom (Baker,

2015). Många barn i Venezuela börjar musikundervisning inom El Sistema så tidigt som vid två-tre års ålder och de allra flesta fortsätter långt upp i tonåren. De första åren arbetar man med kroppens uttryck och rytm, vid fem års ålder börjar undervisningen med percussion och blockflöjt och vid sju års ålder får barnen välja sitt första sträng- eller blåsinstrument (El Sistema USA, 2015). I Sverige startar generellt undervisningen inte lika tidigt som i Venezuela, men i flera kommuner finns numera El Sistema också i förskolorna (El Sistema Sverige, 2017b).

Gemensamt för El Sistema världen över är strävan efter att det ska uppta en stor del av barnens liv. Enligt programmet ska eleverna öva och repetera klassisk orkestermusik och körsång efter skoltid och dessutom vara aktiva under veckosluten. Eleverna i Venezuela närvarar på musikskolan upp till 6 dagar i veckan, tre till fyra timmar om dagen. Eleverna erbjuds upp till 20 timmar i veckan och tillsammans med den tidiga starten innebär det att barnen under flera år får väldigt mycket musikundervisning.

El Sistemas undervisning bygger på ensembler i olika storlekar för att visa på hur man genom samarbete kan få goda resultat där den som lärt sig till en ny nivå får lära ut till den som inte kommit lika långt (El Sistema Sverige, 2015). Orkestern anses här skapa en grupp känsla som ökar motivationen (Billaux, 2011) och ett ledord enligt programmet är att det ska vara glädjefyllt att göra musik (Creech et al., 2013). Det faktum att all undervisning sker i grupp har aktualiserat frågan om det verkligen är möjligt att fostra musiker i världsklass med denna metodik. Här går forskningen i olika riktningar. Creech et al. (2013) frågar sig om det är möjligt med individuell kreativitet i grupp och om den disciplinerade gehörsbaserade inläringen verkligen är progressiv. Det är heller ingen ny idé att låta ensemblen vara en bärande del i musikutbildningen. Orkestern ses som ett samhälle i miniatyr, men Borchert (2012) frågar sig om det verkligen finns utrymme för samarbete eller dialog inom symfoniorkesterns hierarkiska struktur. Det finns uppenbara vinster med ensemble som central del i undervisningen; man lär av varandra, det låter mer och bättre och det leder till en känsla av gemenskap (Creech et al., 2013). Orkestern utvecklar sociala färdigheter som anses nödvändiga för ett deltagande i civilsamhället (Borchert, 2012). Ömsesidigt utbyte mellan högpresterare och yngre elever på alla nivåer är nödvändigt för att sammanföra de båda diskurserna inkludering och expertis. Samtidigt kan detta leda till jämförelser mellan elevernas olika nivåer och Creech et al. (2013) menar att det finns en starkt tävlingsinriktad ådra inom El Sistema som behöver beforskas.

3.7.1 Vetenskapligt stöd

Forskning bekräftar till viss del El Sistemas grundprinciper. Den ansträngning, självkontroll och metakognitiv kontroll som den strukturerade undervisningen innebär skulle kunna utveckla färdigheter inom både musik och andra kompetensområden (Hattie & Yates, 2014). Undervisningen kan stärka känslan av att ansträngning och resultat hänger samman. Eventuellt utvecklande sidoeffekter kan ha samband med personlig kontroll och självdisciplin - eleven övar musik på en strukturerad nivå istället för att ägna sig åt behagligare aktiviteter.

Det finns även generellt stöd i forskningen för att starta musikundervisningen tidigt. Exempelvis har svensk forskning visat att sannolikheten för vuxet musicerande minskar med sju procent för varje år senare som undervisningen startar (Theorell, Lennartsson, Madison, Mosing & Ullén, 2015) och tidig musikutbildning påverkar starkt barns intellektuella, känslomässiga och sociala utveckling (Scott, 1992). Tidiga insatser i förskolan är generellt dessutom samhällsekonomiskt lönsamma och har stora effekter på barns lärande och utveckling, även på befolkningsnivå (Heckman, 2013). Detta är särskilt påtagligt för barn från resursfattiga förhållanden

Det finns dessutom åtskillig forskning som visar på hur utvecklande det är för barn att spela ett musikinstrument. Det är utvecklande på flera plan; personlig utveckling, psykologiskt välbefinnande, social förmåga, byggande av ett socialt nätverk, förbättrade akademiska prestationer, musikalisk progression och förbättrade verbala minnesförmågor (Creech, et. al., 2013). Det är dock svårt att isolera just betydelsen av musikundervisningen, då många andra parametrar påverkar, till exempel familjebakgrund (Hattie & Yates, 2014), och huruvida det är musicerandet som bidrar till högre kognitiv förmåga eller om intelligenta barn oftare söker sig till kulturskolan och väljer att spela ett instrument (Klingberg, 2011).

El Sistemas paroll, att spela och kämpa, kan ses som en strävan att utveckla barnets så kallade *grit*, ett begrepp som diskuteras i boken med samma namn av Angela Duckworth (2017). På svenska kan det översättas till ”driv” eller ”djävlar anamma” (Klingberg, 2016). Grit är en kombination av uthållighet, inre driv och en förmåga att inte ge upp vid motgångar. Dessa egenskaper kan utvecklas och förstärkas av oss själva, men också genom stöd från andra, till exempel föräldrar eller lärare (Klingberg, 2016). För att kunna bli riktigt bra på någonting så måste man ha en passion och en stark vilja att nå sina mål (Ericsson & Pool, 2017). För att vi ska anstränga oss krävs också en förhoppning om att

vi har förmågan att kunna förändra oss, ett så kallat dynamiskt mindset. Denna inställning innebär en tro på att ens förmågor är förändringsbara genom träning (Duckworth, 2017). Bull (2016) beskriver hur El Sistema i Storbritannien passar in i medelklassens idéer om att man investerar i sitt framtida jag (planera, långsiktighet), och att hårt arbete (disciplin att öva varje dag till exempel) anses stärkande för moralen.

3.8 Kritik

El Sistema beskrivs dock inte enbart i positiva ordalag, även om kritiken inte har en lika framträdande roll som de positiva beskrivningarna. Kritiker som exempelvis Geoffrey Baker, som utfört fältstudier på plats i Venezuela, menar att El Sistema ofta hyllas som ett mirakel, trots att inga tillförlitliga fakta presenteras. Han beskriver istället El Sistema Venezuela nästan som en ledarkult förankrad i en rädslokultur och kritiserar El Sistema Venezuela för att kräva för mycket av barnen (Baker, 2015). Baker (2016) anser att El Sistema återupplivar idéer som att musikundervisning framförallt handlar om disciplin och att vara musiker innebär att spela ett orkesterinstrument. Dessutom anses symfoniorkestern vara höjden av kollektivt musicerande och att positiv social förändring automatiskt inträffar när människor musicerar tillsammans.

3.8.1 Kritiken mot klassisk musik och de traditionella orkesterinstrumenten

När musikundervisning så uttalat används som ett medel för att nå ett större mål (än bara att lära barn att spela ett instrument) uppstår frågan om musikens plats i samhället. Ett av de spänningsfält som forskningen identifierat innebär att förstå musik som verktyg för integration alternativt att se musik som en livsnödvändig och självklar konstnärlig bildningsverksamhet (Sæther, 2017). Symfoniorkestern i Venezuelas El Sistema verkar inte alls främja individualitet och kreativitet, som programmet hävdar, utan snarare handlar det om att foga in sig i mæstrons kreativa idéer genom disciplin och lydnad (Borchert, 2012). Både Bull (2016) och Dobson (2016) rapporterar om El Sistema-program där deltagarna instrueras i att se glada ut, att visa upp känslor som de uppenbarligen inte har. Inom El Sistema spelar detta stor roll för bidragsgivare och positiv medial uppmärksamhet, något som Baker (2016) menar har fungerat som alternativ till bevis på att El Sistema verkligen fungerar med avseende på samhällseliga förändringar eller musikaliska resultat. Kritiker menar även att det verkar finnas en tendens att

överdriva mängden högkvalitativa musiker som fostrats i programmet genom generalisering (Borchert, 2012; Baker, 2016).

El Sistema-inspirerade program över hela världen har kritiserats för att vara alltför lärarcentrerade och auktoritära (Dobson, 2016), men de svenska forskarna Lindgren och Bergman (2014) har i sin forskning identifierat motsatsen; El Sistema-programmet i Göteborg strävar efter hög musikalisk kvalitet samtidigt som relationen mellan vuxna och barn är lekbetonad och anti-auktoritär. Hänsyn måste alltså tas till olika länders organisatoriska strukturer och kulturella skillnader när El Sistema-inspirerade program jämförs. Det stora antal timmar som en elev i Venezuela tillbringar i El Sistema kan antagligen inte replikeras i Sverige. Lesniak (2016) beskriver kulturen med ”not-för-not”-inlärning, framförallt av orkesterrepertoar, som ett utbrett tillvägagångssätt i Venezuela, något som antagligen inte skulle lämpa sig i Sverige.

Att kunna bemästra tekniskt avancerade instrument som de klassiska orkesterinstrumenten är något som alltid väckt förundran, och musikaliska underbarn som till exempel Mozart har länge ansetts besitta medfödda, exceptionella talanger (Ericsson & Pool, 2017). Ny forskning visar dock att enbart medfödd talang inte är avgörande för hur väl en person lyckas nå framgång inom ett visst område. Det handlar i högre grad om motivation och ansträngning. Det finns också en spridd uppfattning att vem som helst kan bli bra på vad som helst om man bara gör det i 10 000 timmar (Ericsson & Pool, 2017). Dessvärre räcker det inte med att bara ägna mycket tid åt en aktivitet. En avgörande faktor har visat sig vara vikten av att läraren kan ge eleven tydliga instruktioner om vad som ska övas på egen hand. Det måste finnas en tydlig målsättning, en stark motivation och dessutom expert-handledning (Ericsson & Pool, 2017).

Även det utbredda användandet av västerländsk konstmusik inom El Sistema har kritiserats, eftersom det anses kulturellt konservativt och dessutom brister i reflektioner kring innanförskap/utanförskap (Bergman & Lindgren, 2014; Baker, 2014; Bates, 2016). Klassisk musik representerar medelklassens värderingar (Bull, 2016). El Sistema innebär att barnen i de marginaliserade områdena får tillgång till den västerländska musikkulturen (Norsk Kulturskoleråd, 2019). Tidigare forskning (Sæther, Bergman & Lindgren, 2017) har visat att musikalisk aktörsfrihet kan vara särskilt viktigt för barn från minoritetskulturer, det vill säga att de själva får skapa sig sin musikaliska identitet. I studien diskuteras i vilken grad barnen inom El Sistema i Göteborg och Malmö erbjuds möjlighet att utveckla *agency*, med andra ord handlingsutrymme i sitt eget musicerande.

3.8.2 Kritiken mot El Sistemas sociala förändringsambition

Det kan vara direkt oetiskt att beskriva ett område som bristfälligt. Invånarna i dessa områden kan tvärtom ha en väldigt rik och levande musiktradition. Att erbjuda det dominerande kulturutbudet som ett sätt att besegra fattigdom fungerar, enligt Bates (2016), först och främst som rättfärdigande av dominans och kan till och med ha motsatt verkan och istället befästa och fördjupa ojämlikhet. Invånarna exkluderas från deltagande i beslutsfattandet då det anses att programmet bättre vet vad som vore bäst för det utsatta området (Borchert, 2012). Creech et al. (2013) har också identifierat risker med El Sistema och liknande program, bland annat att man måste se till samhällets behov om man ska använda sig av musik för social förändring.

Den sociala aspekten, som El Sistema hyllats för, tycks snarare vara ett sätt för att säkra finansiering från den dåvarande venezuelanska regeringen istället för att handla om omtanke, menar Baker (2015). Programmet hävdar att det är som allra mest välgörande för de allra fattigaste barnen och att de placerar ut nucléos i kåkstäderna för att nå de mest utsatta barnen, något som motsägs av exempelvis Baker (2015) som menar att musikerna snarare kommer från samhällets medelskikt. I Venezuela lägger staten stora ekonomiska resurser på SBSO:s⁴ turnéer och regeringskritiker menar att orkestern är ett väldigt dyrt propagandaverktyg. Storslagna shower med SBSO anses till och med vara en dimridå för att dölja för världen Venezuelas ekonomiska och politiska problem (Baker, 2015) och den ensidiga bilden av El Sistema är ett resultat av att det finns en kontrollapparat som vill styra bilden av El Sistema och Venezuela (Clausson & Thanner, 2015).

Andra kritiker menar att det helt enkelt saknas evidens för de effekter som El Sistema påstås föra med sig. Exempelvis verkar det inte finnas några belegg för att överdrivet tidig musikutbildning har någon större påverkan på barns kognitiva funktioner (Adachi & Trehub, 2012). Den tidiga inskrivningen har därför kritiserats som ett sätt för att öka antalet deltagare utan att belasta ekonomin, det vill säga att man registrerar deltagare som är för unga för att delta eller som kanske till och med ännu inte är födda (Baker, 2015).

Borchert (2012), som beforskat El Sistema i Skottland, skriver att de komplexa orsakerna till fattigdom och utanförskap reduceras till brist på disciplin och låg produktivitet. Programmet sägs erbjuda ett alternativ till kriminalitet på fritiden. Det antyds således att fritid i dessa områden potentiellt kan trigga brottslighet, att de som bor här är mer benägna till antisocialt beteende (Borchert, 2012). Samtidigt bortses det helt

⁴ Simon Bolívar Youth Orchestra

från de multifaktoriella orsakerna till fattigdom. Detta visar enligt Borchert (2012) på en nyliberal idé om att vem som helst med hårt arbete kan uppnå vad som helst – är man fattig eller sjuk får man skylla sig själv. Även Bull (2016) ser nyliberala tankar knutna till El Sistema och El Sistema-inspirerade program, där sociala klassresor är möjliga bara individen anstränger sig tillräckligt mycket. Även svensk forskning har identifierat liberal retorik som tar för givet att musikundervisning alltid är något positivt för alla barn (Kuuse, 2018).

Ett uttryckligt syfte med El Sistema Sverige är att motverka segregation (El Sistema Sverige, 2017b), men denna integrationstanke har problematiserats i tidigare forskning (Lindgren & Bergman, 2014; Bergman, Lindgren & Sæther, 2016). I en studie som har tittat på El Sistema-verksamheterna i Göteborg och Malmö (Bergman, Lindgren & Sæther, 2016) upptäckte författarna två antagonistiska diskurser för att verka för integration där den modernistiska tanken om människor som universella och som betonar alla människors likheter ställs mot ett synsätt som betonar skillnader och kulturell anknytning. Det är den senare som kan leda till exotifiering av det okända. Författarna beskriver hur man, på en Sida vid Sida-konsert där 62 barn spelar tillsammans med GSO (Göteborgs symfoniorkester), väljer att intervjua en av de få mörkhyade flickorna på scen. Då resten av orkestern domineras av vita musiker betonar händelsen hennes särdrag (Bergman, Lindgren & Sæther, 2016). Ett annat exempel som tas upp är när projektorganisatören i El Sistema Göteborg berättar att när barn från Hisingen och Hammarkullen sitter och spelar i en orkester tillsammans och lär sig att dra stråken åt samma håll, så går de inte ut och börjar slåss efteråt. Enligt Göteborgs-studien uppstod det inte heller automatiskt nya sociala interaktioner mellan barn och deras föräldrar från olika stadsdelar bara för att man hade dem i samma rum utan istället verkade de enda interaktioner som identifierades vara mellan föräldrar som redan kände varandra (Bergman, Lindgren & Sæther, 2016).

4. Teori

För att kunna besvara mina frågeställningar utgår jag från kritisk realism. Anledningen till att jag finner denna teori särskilt användbar är att den kan bidra till att få syn på det som ligger under ytan i sociala processer. Denna teori kan därmed vara lämplig vid studier av samhällsfenomen som El Sistema och dess koppling till integration. Den grundläggande uppgiften blir således att exponera de mekanismer som ligger bakom fenomenet som studeras (Danermark, Ekström, Jakobsen & Karlsson, 2003), det vill säga det är relationen mellan den verkliga världen och de begrepp vi har om den som står i fokus för den kvalitativa forskningsprocessen. Utgångspunkten är att verkligheten existerar oberoende av om mänskliga subjekt är medvetna om den eller inte (Bhaskar, 2011; Sayer, 2000). Med andra ord innebär det ett ontologiskt ställningstagande till hur världen är beskaffad (Danermark et. al., 2003).

Kvalitativ forskning betraktas ofta som något som beskriver något unikt, ett särdrag, och att det bara är kvantitativ forskning som står för generaliserbarhet. Modernismen hade en övertro på samhällsforskarnas möjligheter att förändra samhället och postmodernismen har en undertro på densamma (Danermark et. al., 2003). Kritisk realism kan ses som en kritik mot både positivismen och hermeneutiken som man menar resulterar i ganska ytlig vetenskap, begränsad till de empiriska fenomen som den studerar (Brandén, 2015).

4.1 Ontologi

Ontologi är läran om hur världen eller tingen är beskaffade. Den kritiska realismen gör anspråk på att omfatta *ontologisk realism* (att verkligheten existerar utanför betraktaren), *epistemologisk relativism* (att kunskap är föränderlig) och *bedömningsrationalitet* (det går att på ett rationellt sätt avgöra vilka kunskapsanspråk som vid en viss tidpunkt är mer giltiga än andra kunskapsanspråk) (Brandén, 2015). Positivisternas och hermeneutikernas verklighet reduceras, enligt anhängare till kritisk realism, till det vi kan få kunskap om genom våra sinnen - ontologin reduceras till epistemologin. Detta begränsar vår kunskap om världen och kallas inom kritisk realism för "det epistemiska felet" (Danermark et. al., 2003).

Enligt kritisk realism är verkligheten differentierad i tre ontologiska domäner; "empirins domän," "det faktiskas domän" och "verklighetens domän". Denna uppdelning i domäner innebär att det finns en verklighet som människan inte når med sin nuvarande

kunskap och som vi bara kan upptäcka med hjälp av bättre vetenskap och teori (Sayer, 2000). Empirins domän är det som är mest närliggande för människor, våra personliga erfarenheter. Forskare samlar in andra människors erfarenheter för att upptäcka mönster som i sin tur kan teoretiseras för att uppnå djupare kunskap. I det faktiskas domän äger händelser rum, händelser som människan potentiellt kan observera, men inte nödvändigtvis gör. I den djupaste domänen, det vill säga verklighetens domän, finns det som påverkar oss, men som vi kanske inte kan få syn på, till exempel det kapitalistiska systemet. I verklighetens domän kan det finnas sociala mekanismer som skapar segregation i befolkningsgrupper även om vi inte förstår eller känner till dessa mekanismer (Brandén, 2015). Den kritiska realismen öppnar upp för att det finns ett djup i verkligheten. Genom att exempelvis analysera tidningsartiklar och dokument med en kritiskt realistisk teori är förhoppningen att få syn på det som inte syns vid första anblicken, att få djupare kunskap om varför det är som det är. Kombinerat med vald analysmetod (att analysera ordval och språkbruk i dokumenten) är målet att upptäcka öppna och dolda ideologier.

4.2 Epistemologi

Epistemologi är läran om kunskap. Den kritiska realismen förespråkar en epistemologisk relativism, vilket innebär att vår kunskap är föränderlig (Brandén, 2015). Därmed skapas förutsättningar för öppenhet och en möjlighet för kunskapen att vidareutvecklas (Stigendal, 2015). Kunskap är socialt betingad och för att kunna särhålla vetenskapen från dess objekt görs en skillnad mellan dels ”transitiva objekt” – våra socialt betingade data, begrepp och teorier – och dels ”intransitiva objekt”, – de händelser, objekt och mekanismer som finns i den objektiva verkligheten (Brandén, 2015). ”Som subjekt så tolkar vi verkligheten, och våra tolkningar är alltid något annat än den verklighet som de tolkar. Därmed kan vi inte vara säkra på att det som ser ut att hända verkligen händer” (Stigendal, 2016, s 29). För att säkerställa att det inte är mina åsikter som presenteras i resultatet har jag hela tiden försökt tänka mig alternativa tolkningar, ”å ena sidan, å andra sidan”. Detta är inget unikt för just denna teori, det gäller all kvalitativ forskning, men det är ändå viktigt att betona här, eftersom verklighet, sanning och kunskap är så centrala begrepp inom kritisk realism. Man försöker ställa olika möjliga förklaringar mot varandra och se orsakernas orsak.

4.3 Metodologi

Inom kritisk realism ses teoriutveckling som något mycket centralt och de grundläggande tankeoperationerna deduktion, induktion, abduktion och retroduktion används vid teoriutveckling. Dessa begrepp skiljer sig åt från hur de brukar definieras i en vetenskaplig kontext. Normalt används induktion för att beskriva forskning som styrs av empiri medan deduktion används för forskning som styrs av teori. Då forskaren rör sig mellan induktion och deduktion kallas det för abduktion.

Teorier och begrepp ses alltid som provisoriska och i ständigt behov av utveckling (Brandén, 2015). Enligt Danermark et al. (2003) är målet att utveckla teorier som kan begreppsliggöra grundläggande mekanismer på ett bra sätt och leda till ny förståelse. Inom kritisk realism används deduktion för att dra en logisk slutsats om ett särskilt fall utifrån en allmän regel för att kontrollera att olika delar av en teori inte motsäger varandra. Induktion innebär istället att skapa en teori utifrån sin empiri och inom kritisk realism kan den ändå ha ett visst intresse eftersom den säger något nytt. Abduktion är att använda en allmän regel och se om den kan förklara ett visst resultat. Med ett kritiskt realistiskt perspektiv fokuserar man ofta på flera olika aspekter av empirin för att kunna ställa olika möjliga förklaringar mot varandra, att beskriva ett större sammanhang utifrån de empiriska iakttagelser man gjort. Retroduktion i sin tur innebär att besvara frågan om vad som gör en observerad händelse möjlig, det vill säga vilka egenskaper måste finnas för att X skall existera och vara vad X är? Eller mer kortfattat: Vad gör X möjligt? (Danermark et. al., 2003). Det innebär att man söker de grundläggande villkor som gör att saker och ting är som de är. Forskningsprocessen börjar med att beskriva det konkreta samhällsfenomenet för att genom abduktion och retroduktion kunna nå bakomliggande förklarande mekanismer och strukturer.

I denna studie är abduktionen relativt enkel: Malmö Kulturskola lyckades inte nå barnen i vissa områden som benämndes som marginaliserade och därför initierades El Sistema, som redan år 2016 hade 700 elever. Regeln som kan förklara detta resultat är att El Sistema till skillnad från Kulturskolan finns i barnens närhet, både geografiskt och i tid, samt att musikverksamheten synliggjorts. När det kommer till retroduktion, vad gör X möjligt? så innebär det en djupare insikt i varför saker och ting är som de är, i detta fall de bakomliggande förväntningarna på El Sistema i Malmö. Vilka egenskaper besitter El Sistema som kan påverka djupgående samhällsstrukturer som klassfrågor och social utsatthet? Vilka potentialer och risker har systemet? Genom att beskriva öppna och dolda

spänningsfält, ideologier och värderingar ämnar jag försöka besvara mina forskningsfrågor. Det är viktigt att påtala att kunskap är föränderligt – detta är den kunskap vi kan dra slutsatser om just nu.

5. Metod

Denna studie använder sig huvudsakligen av dokument som datakälla och av den anledningen är dokumentanalys en lämplig metod, eftersom dessa har skapats utan forskarens inblandning, vilket är fallet med exempelvis intervjuer (Silverman, 2014). Dokument är således något som inte producerats för att en forskare bett om dem, utan sådant som bara ”finns där ute” och väntar på att samlas in och analyseras (Bryman, 2011).

En fördel när det gäller dokument är att de är av icke-reaktivt slag, det vill säga att man i stort sett kan bortse från reaktiva effekter som en begränsning i validiteten hos dessa data, eftersom de inte skapats i något specifikt forskningssyfte (Bryman, 2011).

Både teori och analysmetod står för ett förhållningssätt där man kritiskt försöker se under ytan på det som beskrivs. Bryman (2011) och Silverman (2014) beskriver vikten av att ta reda på dokumentens autenticitet, eftersom författare till officiella dokument sannolikt förfäktar en idé eller ståndpunkt som förmedlas beroende på om de tillhör ett privat företag eller en offentlig institution. Därmed går det inte att utgå från att dokument utgör objektiva beskrivningar av en situation eller ett skeende utan kan innehålla en hög grad av subjektivitet.

5.1 Ideologikritisk analys

Syftet med att använda dokumentanalys är att ta reda på bakomliggande faktorer, såsom öppna och dolda ideologier och värderingar. Genom att kombinera textanalyser med kritisk realism kan förståelsen av dokumenten fördjupas. Det finns olika sätt att tolka en brukstext; hermeneutiskt (tolkande), retoriskt (konsten att kommunicera effektivt) och kritiskt (Hellspong, 2001). I det här fallet lämpar sig en kritisk tolkning bäst, eftersom det är bakomliggande motiv i dokumenten som utgör själva forskningsfrågan. Texter sätter hela tiden spår hos oss och ofta märker vi knappt hur det går till. Just därför kan vi försöka värja oss mot deras påverkan eller åtminstone vakta på den. Ett sätt är att granska och pröva deras öppna eller dolda budskap. Då kan en textanalys verka kritiskt och ifrågasättande, det vill säga kritik behöver inte tolkas som att ta avstånd från något utan istället handlar det om att medvetandegöra och upptäcka krafter och förhållanden som har en så vidsträckt och självklar närvaro att vi ofta inte märker dem. Därför kan analysen gå ut på att blotta spänningar i framställningen. De kan visa sig som motsägelser av olika slag (Hellspong, 2001, s. 132). Ett kritiskt närmande handlar helt enkelt om att få syn på

och ifrågasätta dolda ”självklarheter”, ordval som kan spela på undermedvetna fördomar eller förförståelser samt att få syn på vilka ideologier som avspeglas i dokument. Dessa ideologier kan dels innebära idéer om hur samhället ska organiseras och styras, men en ideologi består även av en syn på människan och hennes natur och därmed också en uppfattning om vilka institutioner människan behöver och hur det goda samhället ser ut.

5.2 Tillvägagångssätt

Fokus för denna studie är att undersöka hur El Sistema Malmö beskrivs i officiella dokument och tidningsartiklar mellan åren 2011–2017. Anledningen till att jag valt att undersöka dokument är för att se vilken bild som presenteras av Malmös El Sistema verksamhet och om den skiljer sig åt beroende på källa/avsändare. Protokoll och årsanalyser från Malmö stad (mellan åren 2013–2015) samt budgetskrivelser (mellan åren 2013–2016) ligger till grund för denna analys (se bilaga 1). För att komplettera samt bekräfta att alla relevanta dokument blev analyserade genomfördes en telefonintervju med en källa inom El Sistema Malmö. Detta för att kunna ge en djupare inblick i dokumenten. Utöver det hade jag mailkorrespondens med ytterligare en av källorna i tidningsartiklarna för uppföljande frågor. Vidare genomfördes mediaarkivet efter tidningsartiklar som handlar om El Sistema Malmö. Sökningen resulterade i 38 artiklar varav några kunde sorteras bort efter en första genomläsning, då de inte ansågs relevanta. Sammanlagt har jag undersökt 31 artiklar som beskriver El Sistema Malmö (se bilaga 2). Sökningen gjordes 2017-02-25 (se söksträng i bilaga 2). Sökningen sträcker sig från 2011-05-07 till och med 2017-02-23.

Dokumentanalysen innebar att de kommunala handlingarna genomlästes en gång och de stycken som handlade om Kulturskolan markerades. Eftersom de flesta av dokumenten behandlade hela Kulturförvaltningen i Malmö stad var det endast den del som berörde Malmö Kulturskolas El Sistema-verksamhet som analyserades. Kategoriseringar där textdelar som berörde exempelvis statistik, utåtriktad verksamhet, ekonomi eller hur undervisningen gick till markerades. Utifrån dessa kategoriseringar började vissa teman gestalta sig. Belysande och informativa citat som ansågs relevanta för forskningssyftet lyftes ut.

Tidningsartiklarna kunde därefter kategoriseras med de teman som framkommit i de kommunala handlingarna. Jag gjorde en uppställning med vilka av ovanstående kategorierna som nämndes i artiklarna och markerade de citat som särskilt belyste min forskningsfråga.

5.2.1 Analysmetod

Citaten från mediaartiklar och officiella dokument analyserades därefter noggrant med ideologikritisk analysmetod enligt Hellspong (2001) som innebär att ställa ett antal frågor till dokumentet för att synliggöra öppna eller dolda ideologier. Det är svaren på dessa som presenteras i resultatdelen. Som en konsekvens av vald analysmetod har jag valt att dels behålla Hellspongs (2001) kursiveringar i metodkapitlet, dels kursivera ord i resultatdelen då jag anser det vara centrala värde- och signalord trots att detta går emot APA⁵-principen.

Först och främst behöver man klargöra i vilket syfte texten producerats. Hur bidrar den till att ”skapa, bevara och förändra sociala strukturer och maktförhållanden samt de ideologiska hållningar som rättfärdigar eller ifrågasätter dem?” (Hellspong, 2001, s. 132). Vem har skrivit texten (*sändaren*) och vem är den tänkta läsaren (*mottagaren*)? Delar de samma ideologier och värderingar eller är texten ett försök att påverka opinionen på ett visst sätt?

Därefter handlar det om att på mikronivå granska valet av ord och meningsbyggnad, det vill säga hur texten är uppbyggd. Innehåller texten sociala och ideologiska *signalord* eller *omstridda ord*?

Nästa del av analysen handlar om att se ur vems perspektiv texten är skriven. Beskriver texten verkligheten utifrån vissa sociala aktörers eller en viss samhällsgrupps *synvinkel*? Vilkas röster är det som hörs i texten? Vilka *värderingar* ger texten uttryck för? Speglar värderingarna en bestämd social eller ideologisk hållning?

Vilka är de *allmänsanningar* som texten bygger på- det som tas för givet och så självklart att ingen ifrågasätter det. Hur ser texten på *individer eller kollektiv som deltagare*? Tilldelar den dem aktiva eller passiva roller? Tenderar texten att göra deltagare osynliga genom passivisering? Hur fördelas ansvar (positivt och negativt) mellan olika deltagare? Vilka perspektiv lägger texten på olika deltagare? Ser den nedifrån på vissa och uppifrån på andra? Skildrar den vissa utifrån och andra inifrån? Vilken social funktion fyller dessa grepp? (Hellspong, 2001).

⁵ Ett referenssystem enligt *The American Psychological Association* som avgör hur en referens ska se ut och vilka uppgifter som ska inkluderas.

5.3 Metoddiskussion

Dokumentforskarens roll är att analysera hur dokumenten fungerar för att uppnå särskilda effekter, det vill säga att identifiera använda element och de funktioner de fyller (Silverman, 2014). De officiella dokument som granskats är skrivna av tjänstemän som ska ses som politiskt obundna. Dessa texter tycks vara neutralt beskrivande, men Hellspong (2001) frågar sig om de verkligen står utanför sociala och ideologiska konflikter, eller om de tar ställning under ytan? Analyserade mediaartiklar är hämtade från olika tidningar där vissa av dem är tydliga med sina partipolitiska sympatier. Journalister arbetar ofta aktivt för att suddas bort sin egen roll i reportagen för att styrka objektiviteten och som en garanti för en oförvanskad sanning. Texten försöker ge intryck av att beskriva händelser helt neutralt, bortom tidningens belastande politiska plattform. Detta är viktigt att vara medveten om i analysarbetet. Det gäller dock att undvika att tolka textens innehåll som sant eller falskt och att skanna texten för att jämföra graden av överensstämmande med verkligheten (Silverman, 2014). Inga fältstudier har genomförts och bilden som presenteras i de officiella dokumenten och media behöver inte nödvändigtvis stämma överens med verkligheten som den upplevs av pedagoger och elever. Anledningen till detta tillvägagångssätt är att det är intressant att se vilken eller vilka ideologier och värderingar som ligger bakom en så stor musiksatsning som El Sistema med syfte att minska Malmös segregation. Analysmetoden kan anklagas för att läsa in detaljer som inte avsiktligt är skrivna för att påverka mottagaren ideologiskt, men det är just därför det är viktigt att lyfta fram och synliggöra. Texter påverkar oss.

5.3.1 Forskningsetik

Min roll som forskare och samtidigt medarbetare på Malmö Kulturskola kan innebära vissa begränsningar som behöver lyftas för diskussion. Valet att analysera befintliga dokument istället för intervju- eller fältstudier berodde just på att jag är involverad i verksamheten och att dokument är i stort sett befriade från reaktiva effekter. Jag som forskare påverkade således inte materialet i insamlingsstadiet. Analysarbetet innebar kontinuerlig reflektion. Samhällsforskaren delger alltid sin egen vinkling av de texter som analyseras, det vill säga de slutsatser man kommer fram till är alltid en spegling av ens egna personliga tolkningar (Bryman, 2011). Textanalysen kan således användas för att se den egna utgångspunkten, socialt och ideologiskt, för att upptäcka egna fördomar och för att problematisera förutsättningarna för kritiken. Jag befinner mig i det så kallade innanförskapet, vilket innebär att jag inte till fullo kan tolka utanförskapets upplevelser.

Jag befinner mig dessutom i Malmö Kulturskolas ordinarie verksamhet, vilket kan ge en förförståelse av både Kulturskolan och El Sistema som är omöjlig att bara läsa sig till. Detta kan vara en tillgång, men samtidigt kan det påverka vad jag läser in i citat. Min tillhörighet ligger i just Kulturskolan och inte El Sistema. Genom att hela tiden fråga mig om tolkningen av texten var allmängiltig eller ett resultat av min bakgrund och utgångspunkt, och att försöka se alternativa tolkningar så tror jag att studien är tillräckligt transparent med dess många citat för att validitet och reliabilitet ska kunna garanteras.

I tidningsartiklarna framgår vilka källorna är, men jag ansåg inte att det var nödvändigt för studien att återge deras namn. För deras skull valde jag därför att avkoda dem för att försvåra identifiering.

6. Resultat

I analyserade dokument framkommer fakta vilka värderas som bra eller dåliga och som kan härledas till en politisk ideologi. De teman som resultatkapitlet presenterar är följande; 1) Musik som verktyg för ett socialt hållbart Malmö, 2) Kultur som en social investering, 3) Klassisk musik som en kulturell allemansrätt, 4) El Sistema Malmö och Malmö Kulturskola, 5) Avgifter och tydliga krav, och slutligen 6) Bredd och spets – superbegåvningar.

6.1 Musik som verktyg för ett socialt hållbart Malmö

Det finns stora förväntningar på denna nya verksamhets förmåga att förbättra de berörda barnens livsvillkor. Genom musikundervisning ska barn i socialt utsatta områden få en möjlighet att integreras och få tillgång till hela staden. Dokumentanalysen visar att El Sistema Malmö ofta benämns som ett socialt projekt. När man till exempel i årsanalyserna för Malmö stads kulturnämnd nämner El Sistema uttrycks dess sociala ambition tydligt. El Sistema sägs skapa gemenskap och sammanhang i stadsområden som saknar detta. Musik framhålls som en stark kraft som ska kunna förbättra samhället och skapa grund för demokrati och integration. En av de stora skillnaderna mellan El Sistema och Kulturskolan som ofta framhålls är just det sociala ansvaret. El Sistema nämns till och med som en av Kulturförvaltningens viktigaste satsningar för att minska segregation. ”El Sistema är inte bara ett konstnärligt projekt där flickor och pojkar bjuds på musikalisk gemenskap, det är även ett värdefullt socialt projekt som konkret motverkar segregation.” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2104a).

Något som blivit starkt förknippat med El Sistema Malmös bildande och framväxt är Malmökommissionen och när slutrapporten publicerades visade det sig att El Sistema uppfyllde en av de åtgärder som föreslogs, nämligen den om att skapa profilsolor i socioekonomiskt utsatta områden (åtgärd 2.1.7.1).

Den viktigaste satsningen under 2013 är givetvis El Sistema på Holma- och Kroksbäcksskolan. Satsningen fick än större tyngd när Malmökommissionens rapport publicerades, och det visade sig att Kulturförvaltningens El Sistema-verksamhet låg helt i linje med åtgärder som föreslås i Malmökommissionens rapport: skapa profilsolor i socioekonomiskt utsatta områden, förebygga stigmatisering, skapa fritidsplatser av god kvalitet (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014a).

Filosofin inom El Sistema bygger på att även barnens familjer ska vara delaktiga och återkommande träffar därför pedagogerna barnen tillsammans med sina föräldrar. ”Om vi vill ha en förändring för barnen, måste vi inte också nå föräldrarna?” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2012a). Även i media beskrivs föräldrarnas roll som aktiv och viktig. ”Man jobbar också med att involvera hela familjer på ett mer aktivt sätt, det är inte enbart barnens musicerande som är i fokus. Det sociala är minst lika viktigt” (Bilaga 2, artikel 18). Det faktum att El Sistema är något mer än bara musikträning lyfts ofta fram. ”Mängden träning ger konstnärlig kvalitet samtidigt som orkestern blir till en övning i socialt samspel.” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2012a). Genom att spela tillsammans med andra tränas inte bara de musikaliska färdigheterna, utan också social kompetens.

[Källa 1] framhåller också att tanken bakom El Sistema är att skapa ett sammanhang och en gemenskap bland både eleverna och deras familjer. Efter besök på skolorna i Göteborg vittnar [källa 1] om en härlig stämning med en blandning av folk med slips, slöja eller blåställ (Bilaga 2, artikel 4).

Ett av de uttalade målen med El Sistema Malmö är att knyta ihop staden och genom denna riktade satsning på områden som tidigare varit underrepresenterade vill man utjämna deltagandet i kulturutövning. Den politiska ideologin med El Sistema har varit att aktivt bedriva undervisningen på områden där Kulturskolan tidigare haft svårt att rekrytera. Lokalitet anges som en avgörande framgångsfaktor – barnen ska kunna gå direkt från skolan till El Sistema. ”Tanken är att vi ska vara nära där barnen bor och i en miljö där de känner sig hemma, säger [källa 2].” (Bilaga 2, artikel 5). Lärarna kommer således till barnens hemvist. El Sistema finns också i närheten ur ett tidsperspektiv – barnen går direkt från skolan till musikundervisningen som bedrivs i skolans lokaler. Sverigedemokraterna (SD) i Kulturnämnden reserverade sig angående handlingsplanen för Malmö Kulturskola (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011) avseende den förtur som eleverna i de utsatta områdena får med denna typ av undervisning. Detta gällde förvisso modellen som föregick El Sistema, så kallade kulturskolestationer där undervisningen förlades på skolor med låg andel barn som deltog i Kulturskolans undervisning. SD menade att detta utan tvivel skulle leda till en form av diskriminering av elever från andra områden.

Samtidigt som värdet av att vara i barnens kvarter betonas, så framträder också ambitionen att öppna upp staden. Med anledning av El Systemas införande på Rosengårdsskolan säger källa 3: ”Många barn på vår skola tillbringar hundra procent av sin tid i Rosengård. Vi behöver hjälpa dem att öppna upp staden.” (Bilaga 2, artikel 25).

El Sistema kan sägas vara ett nätverk där eleverna lär sig att spela samma låtar och därmed utökas möjligheterna till samspel och eleverna kan besöka varandra. Det framträder också en stark önskan om att expandera El Sistema till att omfatta alla stadsdelar.

[Källa 1] hoppas att El Sistema ska växa än mer. -Vi har en stad att binda ihop. En stad som inte är jämlik och där det finns föreställningar om olika befolkningsgrupper och områden. Kulturens tunga uppgift där är att binda samman och visa på likheter och därför tror jag att man kommer att se styrkan i El Sistema. Min vision är att vi ska finnas på varenda skola med orkestrar överallt. (Bilaga 2, artikel 25).

Denna storslagna framtidssyn med kulturella satsningar för att ena Malmö skulle givetvis kräva stora ekonomiska resurser.

6.2 Kultur som en social investering

Den extra kostnad som El Sistema innebär beskrivs mer som väl placerade pengar, snarare än en belastning i budgetposten. Positivt laddade ord som *investering*, *satsning* och *succé* används frekvent i anslutning till El Sistema.

Ett socialt investeringsperspektiv innebär att se sociala insatser och satsningar som en investering istället för en kostnad. Kulturnämnden vill därför förstärka den kulturella infrastrukturen i Malmö som ett led i att skapa ett socialt hållbart Malmö. Satsningar på kulturen ses därmed som en investering (...) Införandet av El Sistema är en satsning på ett socialt/kulturellt hållbart Malmö (Malmö stad, Kulturnämnden, 2013a).

Investerings tanken förstärks när det hävdas avkastning på denna investering. ”Forskning visar på att om du lär dig ett instrument blir du smartare och höjer ditt skolresultat” (Bilaga 2, artikel 4). Det finns således en övertygelse om musikens transfereffekter, det vill säga att musikundervisning kan smitta av sig på andra kognitiva områden.

Den ekonomiska aspekten av rätten till kulturutövande framträder ofta i både media och i officiella dokument.

Verksamheten [Malmö Kulturskola] är i stort skattefinansierad för att inga pojkar och flickor ska exkluderas från att få utöva kultur. Avgiften täcker knappt en tiondel av vad en elev kostar. Denna avgift kan dock stoppa många barn som behöver kulturen som bäst (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014b).

Malmö har sedan många år hög barnfattigdom och detta skapar trösklar för många barn att ta del av kulturen. När förslag om att sänka avgiften för vissa grupper uppkom (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011) reagerade Kulturnämndens Sverigedemokrater (SD) och menade att detta skapade diskriminering. När El Sistema sedan startade var avgiften lägre

än den ordinarie Kulturskolan, 300 kr/termin kontra 550 kr/termin. Senare sänktes även Kulturskolans avgift till 300 kr/termin. Från hösten 2017 är El Sistema gratis medan Kulturskolans avgift kvarstår.

Både i officiella handlingar och i media framträder åsikten att kultur är extra välgörande för de här barnen. ”De är alla en del av satsningen El Sistema, ett sätt att nå barn som annars inte skulle gå i Kulturskolan och som behöver en meningsfull sysselsättning efter skolan.” (Bilaga 2, artikel 12). Barn som får uppträda sägs växa som människor och El Sistema ses som ett tydligt redskap för att förändra barnens livsvillkor. ”Malmö Symfoniorkester bidrar till barnens utveckling genom att vara förebilder och inspirera till andra yrkesval, säger [källa 2]” (Bilaga 2, artikel 12). Genom mötet med musikerna i Malmö Symfoniorkester (MSO) förväntas barnen få en positiv påverkan i sina liv. ”Vi tror stenhårt på kulturens roll i att utveckla ett samhälle, förklarar [källa 5]” (Bilaga 2, artikel 3). Samtidigt är man noga med att betona att det finns en medvetenhet om att verksamheten kan uppfattas som en räddning och eventuell kritik anteciperas av källa 2. ”Det låter lite som att det är någon slags frälsning, men det är det inte. Vi försöker inte rädda världen, men vi kan ge goda förutsättningar för en bra fritidssysselsättning” (Bilaga 2, artikel 12). Det uttrycks framtidstro och förhoppningar och samtidigt försöker man delge realistiska förväntningar på El Sistema Malmö.

Det betonas på flera ställen i de officiella dokumenten att El Sistema inte är ännu ett kortsiktigt projekt utan att det rör sig om en långsiktig satsning och El Sistema beskrivs 2013 som en av kulturnämndens allra viktigaste ekonomiska prioriteringar. I årsanalys för 2015 (Malmö Stad, 2016a) skildras hur El Sistema framgångsrikt har arbetat mot målet att nå ut till alla stadsdelar i Malmö och att denna verksamhet har kunnat konsolideras och utökats genom ytterligare budgetförstärkningar. Denna ramhöjning av budgeten har varit nödvändig för att El Sistema ska kunna vara en del av den dagliga verksamheten.

Vi tittar på hur vi från Kulturskolan och El Sistema kan bidra på bästa sätt. Viljan och kunskapen bland lärarna är så stor så jag är helt övertygad om att vi kommer att bli en viktig del i detta långsiktiga arbete. Det kommer inte att bli enkelt, men nödvändigt om vi ska vara med och bygga ett bättre Malmö, säger [källa 2] (Bilaga 2, artikel 24).

Källa 2 framhåller att El Sistema ska bidra till ett långsiktigt samhällsbygge. Betoningen på långsiktighet hänger ihop med insikten om den ”projekt-trötthet” som finns, framförallt i de utsatta områdena. ”När vi drog igång El Sistema så fanns det en trötthet på tillfälliga kulturprojekt i Rosengård. Just då hade vi inte pengar till något annat än El

Sistema, så jag [källa 1] valde att inte satsa där då” (Bilaga 2, artikel 25). Media skriver trots detta ofta *projekt*, för att beskriva El Sistema.

6.3 Klassisk musik som en kulturell allemansrätt

Barnen i El Sistema kommer tidigt i kontakt med den klassiska musiken, men talespersoner för El Sistema Malmö är noga med att påtala att det även ingår folkmusik och eget skapande. ”Man kan säga att El Sistema står på tre ben, klassisk musik, folkmusik och eget skapande. Gränserna är ganska vaga, säger [källa 2]” (Bilaga 2, artikel 12).

En annan framträdande tanke är att El Sistema ska göra den klassiska musiken mer tillgänglig. Dirigenten som var involverad i mötet mellan MSO och de första El Sistema barnen ”brinner för att göra klassisk musik tillgänglig för alla människor, ’en kulturell allemansrätt” (Bilaga 2, artikel 14).

Vissa konstarter är mer otillgängliga än andra. Klassisk musik kan uppfattas som lite småborgerligt, avsedd för samhällets elit. [Källa 7]:s utgångspunkt är att ”kulturen stärker både samhället och individen, och att musiken därför är en födslorätt för varje barn” (Bilaga 2, artikel 13).

Barnen ska få stora musikaliska upplevelser, dels genom att spela med symfonikerna och dels som publik. Även i media och i kommunens handlingar framträder denna bild. ”[Källa 6] tror starkt på ’den lärda musikens roll som uppfostrare” (Bilaga 2, artikel 24). El Sistema ses i dessa sammanhang också som ett medel för att säkra tillväxten av musiker till de stora svenska symfoniorkestrarna. Allt färre barn spelar blås- och stråkinstrument och allt färre söker till musikleärover utbildningarna på de instrumenten. Det finns en farhåga att den klassiska musiken riskerar att försvinna. ”De svenska musikerna håller också på att ta slut. Det är därför som konserthusen jobbar stenhårt med barnkonserter och plantskolor som El Sistema” (Bilaga 2, artikel 28). Med El Sistema arbetar man för att stärka ställningen för den västerländska konstmusiken. Informanten i intervjun säger att orkesterinstrumenten är bra om man är många, till skillnad från till exempel elgitarr och att det därför faller sig naturligt att använda sig av musik som är skriven för dessa instrument, det vill säga klassisk musik.

6.3.1 Malmö Live och MSO

Samarbetet mellan El Sistema och MSO anses vara centralt. Musikerna i orkestern framställs som väldigt viktiga förebilder för barnen i El Sistema. Alla kan ”med tillräckligt hårt arbete uppnå just sina drömmar” (Malmö stad, Kulturförvaltningen,

2014a). Målet för barnen i El Sistema är alltså inte att bli just musiker i MSO, utan snarare att inse sin egen potential, att de kan bli vad de vill. En plattform för samarbetet är den gemensamma konserten. ”Vidare har Kulturskolan arrangerat *Sida vid Sida* i Malmö Live, där El Sistema-elever får möjlighet att uppträda tillsammans med MSO” (Malmö stad, Kulturnämnden 2016a). Samarbetet mellan MSO och Kulturförvaltningen kring El Sistema fanns före Malmö Live, men med det nya konserthuset konkretiserades samarbetet. Till exempel spelade El Sistema tillsammans med MSO och Timbuktu vid själva invigningen av Malmö Live, en konsert som blev mycket omtalad, både i media och i kommunens handlingar.

Årets mest uppmärksammade evenemang av Malmö Kulturskola stod El Sistema Holma och Kroksbäck för när de tillsammans med MSO och Timbuktu vid öppningsfesten den 4 juni framförde en sång från Alfons Åberg inför cirka 10 000 malmöbor. Det succéartade framträdandet kom att öka tempot i dialogen mellan MSO och Malmö Kulturskola, som bl.a. resulterat i att MSO:s brassensemble deltog i en första presentation av El Sistema för barnen på Sofielundsskolan den 19 augusti (Malmö stad, Kulturnämnden, 2015a).

Ett annat sätt att ge projektet mer medial uppmärksamhet är att låta barn från El Sistema leda in dirigenten till torsdagskonserten. ”Tanken är att integrera barnen i vår verksamhet på ett naturligt sätt och ge samarbetet med El Sistema lite uppmärksamhet. Det här ger projektet lite stjärnstatus” (Bilaga 2, artikel 15). Inspirationen till detta kommer från den allsvenska fotbollen där det är vanligt att fotbollsspelarna går in på plan tillsammans med barn från knatteligan.

6.4 El Sistema Malmö och Malmö Kulturskola

Det är inte alltid helt tydligt att El Sistema är en del av Kulturskolan och inte heller att pedagogerna kommer från Kulturskolan. I beskrivningen av El Sistema framkommer ofta skillnaden mot Kulturskolans organisering och arbetsupplägg, bland annat när det gäller arbetstid och arbetssätt. ”Från ett ganska ensamt arbete med enskild undervisning på olika skolor till ett lagarbete, på en fast arbetsplats/skola där man kan bygga upp relationer, till kollegor, elever och föräldrar” (Bilaga 2, artikel 24). Arbetsituationen för lärarna verkar förmånligare; att arbeta i team och dessutom på dagtid. Samtidigt tilldelas El Sistema-lärarna rollen som något mer än bara en musiklärare i media. Att det krävs något utöver det vanliga hos pedagogerna märks redan innan El Sistema startar, när man ska rekrytera lärare. ”Vi måste ha in rätt människor för att det här ska bli ett wonderteam, säger [källa 1]” (Bilaga 2, artikel 3). De pedagoger som sökt och fått tjänst som El Sistemalärare är

således införstådda med det sociala engagemang som verksamheten bygger på. Det sociala ansvaret betyder att pedagogerna har en ambition att bry sig om eleverna även utanför musikrummet. Samtidigt visar kulturskoleutredningen att det är svårt att rekrytera pedagoger som har tillräckliga musikaliska färdigheter, något som blivit tydligt i Göteborg.

Något som har blottlagts, inte minst i studierna av El Sistema's undervisning, är att dagens utbildade musikpedagoger inte tillräckligt behärskar sitt instrument, eller konsten att leda en orkester, för att undervisa elever i den klassiska musiktraditionen. El Sistema har svårt att rekrytera kompetenta lärare (Bilaga 2, artikel 22).

Det visar sig här att musklärare inom El Sistema generellt förväntas vara skickliga musiker och orkesterledare utöver det brinnande sociala engagemanget. Återigen betonas den klassiska musikens betydelse.

Ibland framkommer det en motsättning i hur man vill framställa den svenska varianten av El Sistema som något nytt och helt annorlunda (bättre) än kulturskolan samtidigt som man är noga med att påtala likheterna och sambandet. El Sistema definieras som en del av kulturskolan och att det inte är någon större skillnad mellan de båda verksamheterna, samtidigt som El Sistema sägs vara ”det moderna uttrycket för en kulturskola som vill breda ut sig och ta plats i samhället” (Bilaga 2, artikel 25). Källa 4 menar inte att den kommunala musik- och kulturskolan misslyckats, snarare att den behöver ”utvecklas och kallas något nytt för att få ny energi” och att El Sistema fyller denna funktion (Bilaga 2, artikel 18). Samtidigt verkar det vara svårt att definiera utåt vad El Sistema är och hur det beskrivs. I de 31 undersökta artiklarna beskrivs El Sistema ibland som ett eget projekt, ibland som ett kulturskoleprojekt och ibland även som en musikskola (se tabell 2).

Tabell 2

- Musikskolan El Sistema
- Musikprojektet El Sistema
- Kulturskolans projekt El Sistema
- Kulturskolans verksamhet El Sistema
- MSO:s El Sistema-samarbete
- Musikermodellen El Sistema
- Inlärningsmodell [för unga av musik]
- Modell för kör- och orkesterskola

- Musiksatsningen El Sistema
- Musikmetoden El Sistema
- Mirakulöst musiksystem
- Fritidsaktiviteten El Sistema
- Plantskola
- Musiksociologiskt projekt från Venezuela
- Recept för att nå barn i utsatta områden

I Malmö finns det en medvetenhet om denna förvirring gällande kopplingen till Kulturskolan och vad El Sistemas roll är bland de involverade. I de senare dokumenten framträder en strävan att föra samman El Sistema med Malmö Kulturskola, något som helt saknas i de tidiga dokumenten.

El Sistema uppfattas ibland som något annat än Kulturskolan, men är i själva verket en del av Kulturskolan. Sida vid Sida-konserten i oktober 2015 på Malmö Live var det första tillfället där barn från den två år gamla El Sistema-verksamheten spelade i orkester med barn från andra delar av Malmö Kulturskola. Detta uppskattades av barn, lärare och föräldrar och under 2016 kommer samarbetena mellan de olika delarna av kulturskolan att fortsätta att utvecklas. (Malmö stad, Kulturnämnden, 2015a)

Här beskrivs att samarbetet ska fortsätta utvecklas, och samtidigt medges också att El Sistema ibland uppfattas som något annat än Kulturskolan. Denna missuppfattning kan även ses i media, till exempel genom detta förtydligande som syftar på en tidningsartikel två dagar tidigare (Bilaga 2, artikel 10).

I torsdagens tidningsreportage om musiksatsningen El Sistema kunde man få intrycket att El Sistema är något annat än den ordinarie Kulturskolan i Malmö. Så är det inte- El Sistema är en del av Kulturskolans verksamhet (Bilaga 2, artikel 11).

Skillnaderna i undervisningsupplägg är framförallt att El Sistema-eleverna träffar lärarna vid flera tillfällen per vecka och undervisas utöver instrumentet även i rytmik och körsång. ”I El Sistema träffar musiklärarna sina elever tre gånger i veckan” (Bilaga 2, artikel 18). En annan skillnad som nämns nästan lika ofta är att El Sistema även riktar sig till elever som är yngre än de som den ordinarie Kulturskolan möter. ”Vi börjar redan med femåringarna på förskolan. Sedan är vi inne under lektionstid hos förskoleklassen och även i årskurs ett” (Bilaga 2, artikel 18). Kulturskolans undervisning på orkesterinstrumenten är från åtta års ålder.

6.5 Avgifter och tydliga krav

Överlag är det sällan barnens röster som hörs i tidningsartiklarna, och i de officiella dokumenten är de helt frånvarande. Det beskrivs hur viktigt och värdefullt detta är för de berörda barnen. ”Det är spännande för eleverna att mötas, de rör sig vanligtvis inte så mycket utanför sina bostadsområden, säger [källa 2]” (Bilaga 2, artikel 18). De få gånger barnen själva får komma till tals så beskriver de nästan undantagslöst hur kul det är med musik. ”Jag älskar musik” (Bilaga 2, artikel 27). ”Jag har som dröm att fortsätta spela när jag blir stor” (Bilaga 2, artikel 27). ”Jag blev inspirerad av Malmö Symfoniorkester och vill få andra intresserade av att börja spela (...) men också, så klart att världen får se vad vi kan” (Bilaga 2, artikel 27). Barnens tankar om El Sistema är tydliga; de tycker det är roligt med musik och vill få visa upp vad de kan.

I dokumenten poängterar involverade inom El Sistema att det inte rör sig om välgörenhet. ”I Malmö var man noga med att ta ut en avgift som en bekräftelse på att det inte är en välgörenhetsatsning” (Bilaga 2, artikel 24). Samtidigt som den lekfulla aspekten av El Sistema ofta framhålls framkommer även att det finns tydliga krav. ”Det ska vara lekfullt och kul med musik men inte kravlöst utan det är viktigt att man tar musiken på allvar, berättar [källa 2]” (Bilaga 2, artikel 8). En viktig orsak till varför verksamheten inte skulle vara gratis när den startade var just värderingen att musik är allvar. ”Att helt ta bort avgiften visar erfarenheten från andra kommuner att det inte är en bra lösning. Varken barn, eller föräldrar tar undervisningen lika mycket på allvar och elevtappet tenderar att växa” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014a). Att eleverna och föräldrarna inte tar undervisningen på allvar innebär enligt detta resonemang att de slutar eller inte övar. Avgiften är således en av de saker som signalerar att musik är något man ska ta på allvar. ”Barn genomskådar om du inte bryr dig om det konstnärliga, de avskyr inställningen ’det är inte viktigt vad ni gör, bara ni har roligt’” (Bilaga 2, artikel 3). Det är alltså inte bara avgiften som signalerar att det är på allvar, utan även de vuxnas inställning.

Den starka betoningen på gruppundervisning är det som beskrivs göra musikundervisningen rolig, och framförallt så ses rytmik som ett lekfullt inslag, något som inte erbjuds på Kulturskolan. ”I början blir det mycket lek och rytmik men vi har ett klart och tydligt mål att vi ska få fram duktiga musiker genom detta arbete” (Bilaga 2, artikel 8).

6.6 Bredd och spets – superbegåvningar

All undervisning inom El Sistema Malmö sker i grupp och det kollektiva spelandet betonas, men det finns en medvetenhet om att individualitet måste få förekomma. Grundantagandet är att om fler får chansen att delta i musikundervisning så kommer det automatiskt att generera en liten spets av högkvalitativa konstnärer, så kallade superbegåvningar.

Det framträder en positiv bild av gruppundervisningens förtjänster. ”Gruppundervisning [...] är stommen i El Sistema för att skapa en stark känsla av gemenskap och sammanhang” (Malmö stad, Kulturförvaltningen, 2012a). Orkestern framhålls som en viktig del av El Sistema och beskrivs med samma laganda som inom idrotten.

Det är i orkestern alla de andra vinsterna finns som inte är de rent konstnärliga; gemenskapen, spänningen och känslan av att tillsammans kunna genomföra något som från början verkade omöjligt (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011).

En annan parallell till idrottsvärlden är just mängden träning. Få barn spelar till exempel fotboll en enstaka gång i veckan. ”El Sistema ska uppta mycket av elevernas tid för att goda resultat ska uppnås” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2012).

6.6.1 Musikens Zlatan

Det kollektiva spelandet är alltså grunden i El Sistema. ”En Kulturskola utan orkestrar vore som en fotbollsklubb där ingen tränar i lag” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011). Samtidigt finns syftet att det ska komma fram bra musiker, på individnivå. ”I El Sistema spelar alla flickor och pojkar i samma division oavsett var man kommer ifrån och alla kan med tillräckligt hårt arbete uppnå just sina drömmar” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014a). Detta citat visar vilka förväntningar man har på att El Sistema ska innebära positiv förändring för barnens totala livsvillkor. Grundantagandet är att alla kan lyckas om de bara får rätt förutsättningar, även om det är generella insatser och förutsätter att alla kan tillvarata samma typ av insatser. Målet är tydligt och jämförelseperspektivet kan påverka hur vi ser på saker. ”Förhoppningsvis skapar vi en ny Zlatan inom musiken” (Bilaga 2, artikel 5). Zlatan från Rosengård som genom fotbollen (lagspel) lyckades bli något (individuellt), är ett tydligt exempel. Likaså den frekventa hänvisningen till musikprofilen som tog El Sistema till Sverige, Gustavo Dudamel, som omnämns flitigt i både kommunala dokument samt i media. El Sistema ”för fram toppdirigenter som

Gustavo Dudamel, chefsdirigent för Göteborgssymfoniker” (Bilaga 2, artikel 1). Det beskrivs som en resultatrik skola som producerar många duktiga musiker. ”El Sistema startade i Venezuela och är anledningen till att mängder av världsstjärnor kommer därifrån” (Malmö stad, 2015). Det finns således implicita förhoppningar på en kommande världsstjärna även från El Sistema i Malmö.

6.6.2 Mätbara resultat

Ofta refereras till antalet elever som ett mått på framgång. ”Med 120 barn involverade och omkring 15 på kö är det svårt att inte tala om succé” (Bilaga 2, artikel 12). Det antal elever som rapporteras varierar stort beroende på hur man räknar (Bilaga 3). Ibland skriver man hur många elever som ”nås” av El Sistema och då räknas även förskoleklasserna in. 2012 ingår 95 barn i verksamheten. 2013 förekommer siffrorna ”ca 250” och ”över 400” när man beskriver antal elever. Vid en mer detaljerad redogörelse framkommer att det sammanlagt är 120 elever som tar del av den frivilliga instrumentalundervisningen. Utöver det nås 81 flickor och pojkar i förskolan (2–5 år) och förskoleklasserna (6-åringar) erbjuds rytmik och sång med Kulturskolans lärare, och 47 flickor och pojkar deltar i en fristående skolkör. Dessutom möter 220 barn El Sistema genom att El Sistemalärarna hjälper förskolepedagogerna med musikstunder. ”Totalt möter 468 barn El Sistema i någon form” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014a).

2014 har satsningen breddats ytterligare och ”ca 500 barn [har] varit delaktiga från området Holma/Kroksbäck” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2015b). I samma dokument redovisas att 435 barn faktiskt nås av verksamheten, men oftare avrundas antalet till 500.

2015 anges att 758 barn går i El Sistema. 295 av dessa barn går på Sofielundsskolan (175 i frivilliga verksamheten och 120 förskolebarn). Det innebär att 463 barn nås av El Sistema på Holma och Kroksbäck detta år (Malmö stad, Kulturnämnden, 2016b). ”Höstterminen -15 kommer nya barnkullar underifrån, samtidigt som avhoppet från El Sistema är få” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014c). Bilden som presenteras är den av ett ständigt växande deltagarantal med ytterst få elever som hoppar av. Att presentera ett stort antal elever är ett enkelt sätt att visa upp goda resultat av verksamheten. Det är svårare att evidensbaserat beskriva goda musikaliska utkomster eller social förändring för den delen. En sådan beskrivning skulle kräva longitudinella kvantitativa såväl som kvalitativa studier.

7. Diskussion

I diskussionen analyseras de framkomna resultaten genom en kritisk realistisk teoretisk ansats med tidigare forskning som bakgrund. Kritisk realism som teori kan användas för att ställa El Sistemas potential mot dess eventuella risker. Vilka egenskaper besitter El Sistema som potentiellt kan motverka samhällsfenomenet segregation? En intervention som har alltigenom goda intentioner kan ändå innebära negativa sociala mekanismer, något som tidigare forskning och till viss del även denna studie visar på. Genom att skapa en stark samhörighet inom El Sistema finns risken att samtidigt exkludera grupperna som står utanför El Sistema (Bergman & Lindgren, 2014). Paradoxalt nog kan El Sistemas ambition att skapa möten mellan olika sociala och kulturella grupper riskera att ha motsatt effekt.

Genom att lyfta fram spänningsfält, laddade värde- och signalord samt attityder identifieras de öppna och dolda ideologier och värderingar som denna studie kommit fram till präglar El Sistema Malmö.

7.1 Den sociala förändringspotentialen

Kulturskolan har, som tidigare nämnts, gjort insatser för att försöka nå de barn som vanligtvis inte söker sig dit, något som beskrivs som ett misslyckande. I granskningsrapporten från stadsrevisionen 2011 krävs att ”Kulturskolan måste nå ett bättre resultat” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2011) för att motverka den ojämna fördelningen av vilka stadsdelar eleverna kommer ifrån, en ojämlikhet som redan Hofvander-Trulsson (2004) kunde konstatera.

Malmöns utbredda barnfattigdom skapar trösklar för många barn att ta del av kulturen och El Sistema är en riktad politisk satsning mot utsatta områden i Malmö som ett medel för att motverka detta. Kulturskolans utbud finns tillgängligt för alla, men det riktas extra resurser där det behövs lite mer, så kallad proportionell universalism. Problemet att rikta in sig på särskilda områden eller stadsdelar är att man inte kommer åt den ojämlikhet som finns inom ett område mellan grupper. Detta drabbar resurssvaga som råkar bo i en stadsdel som Limhamn och Bunkeflo vars medeltal ligger högt.

Kultur kan ha en utjämnande potential och forskning från Göteborg visar att El Sistema kan erbjuda social inkludering, men att det också finns en risk för exotism/stigmatisering. När man arbetar för att inkludera marginaliserade grupper finns det en risk för att man omedvetet stigmatiserar dem som exkluderade (Bergman, Lindgren & Sæther, 2016b).

Det kan till och med vara direkt oetiskt att definiera ett område som bristfälligt eller marginaliserat, enligt Creech et al. (2013). I denna studie har det visat sig att barn från dessa områden och grupper ofta särskiljs från barn i den ordinarie Kulturskolans verksamhet. Denna uppdelning kan få negativa effekter.

Stigendal (2016) skriver att för att ett utanförskap ska kunna existera måste det också finnas ett innanförskap, i det här fallet kan det manifesteras av kulturskolan som traditionellt riktar sig till den svenskfödda medelklassen. Med det teoretiska synsättet så representeras utanförskapet av El Sistema. Denna studie visar att El Sistema, liksom i Göteborg, omedvetet kan bidra till att förstärka denna uppdelning även i Malmö, till exempel genom att visa upp barn från Holma och Kroksbäck *Sida vid Sida* med MSO. På så vis ställs de som antonymier, som motsatspar; innanförskapet (MSO och Kulturskolan) mot utanförskapet (El Sistema). Målet med *Sida vid Sida* är att försöka skapa en bild av att alla är lika och möts i musiken, en universalistisk diskurs, men genom att betona varandras skillnader ökar risken för exotifiering som kan förstärka segregationen, den separatistiska diskursen. El Sistema riskerar därmed att skapa större utanförskap enbart genom att heta något annat än kulturskolan och ha en otydlig relation i förhållande till denna, något som framkommer i beskrivningarna av El Sistema. Textens sociala mål relateras till den viktiga samhällsutmaningen integration och författaren av texten förväntar sig att läsaren av denna text har samma bild av de geografiska områdena Holma och Kroksbäck. Både sändaren och mottagaren befinner sig i ett innanförskap, men för barnen och de boende i Holma och Kroksbäck, de som satsningen faktiskt berör, framträder kanske en helt annan bild. Här har El Sistema en stor potential, som ett slags community music project⁶, trots att det inte är samhällets eget initiativ (Bergman & Lindgren, 2014). Inte heller kommer idén från barnen, utan vuxenvärlden. 2020 blir FN:s barnkonvention lag i Sverige (Regeringen, 2019) och konventionen stipulerar bland annat att vuxenvärlden ska ta reda på och verka för barnets bästa. Barnens medbestämmande i beslut som rör dem prioriteras för att varje barn ska kunna nå sin fulla potential och kultur kan vara en viktig del i inkluderingsarbetet. De få gånger barnen själva kommer till tals i denna studie så beskriver de musikglädje och stolthet.

Denna studie visar att El Sistema Malmö i de undersökta dokumenten enbart beskrivs som en positiv kraft för social förändring, samtidigt som man brottas med motstridiga

⁶ Community music project (brukar inte översättas till svenska) innebär musikskapande utanför formella lärandemiljöer i syfte att utveckla marginaliserade områden och uppnå social rättvisa genom musikaktiviteter.

ideologier. ”Efter besök i Göteborg vittnar [källa 1] om en härlig stämning med en blandning av folk med slips, slöja eller blåställ” (Bilaga 2, artikel 4). Genom att klassificera folk med slips (medelklass), blåställ (arbetarklass) och slöja (nysvensk) som befinner sig i ett gemensamt sammanhang på lika villkor uttrycks en ideologisk ståndpunkt om att alla människor kan mötas i musiken, den universalistiska diskursen (Bergman, Lindgen & Sæther, 2016). Ideologin är att alla människor i grund och botten är lika oavsett ursprung och bakgrund, men riskerna med att helt bortse från varandras olikheter kan leda till diskriminering.

Det märks tydligt en stark vilja att förbättra livskvaliteten för barnen i de utsatta områdena, men goda ideologiska avsikter räcker inte hela vägen. Det finns en risk för att goda avsikter inte heller får kritiserats. I denna studie framkommer inga kritiska röster överhuvudtaget vilket är olyckligt, eftersom kritik kan föra samtalet framåt. Däremot föregrips eventuellt kommande kritik genom att man försöker tona ner till exempel frälsningsretoriken. Enligt denna studies teoretiska utgångspunkt, kritisk realism, måste man se de bakomliggande orsakerna till utanförskapet. Orsaken till att barnen i till exempel Kroksbäck lever i utanförskap är sannolikt inte för att de tidigare gått miste om Kulturskolans utbud. El Sistema kan däremot anses vara potentialorienterad då dess långsiktighet betonas frekvent: El Sistema är här för att stanna.

Hur kan man veta att El Sistema ”konkret motverkar segregation” (Malmö Stad, Kulturnämnden, 2014a)? Och hur kan man mäta resultatet av detta? El Sistema ses som ett verktyg för att motverka segregation, men kan förändring ske om barnen mestadels socialiserar sig med andra barn och föräldrar inom samma geografiska område och med liknande socioekonomisk bakgrund? Malmökommissionen (Stigendal & Östergren, 2013) kom fram till att kultur är viktigt för Malmös sociala integration och sammanhållning och att kultur fungerar som en stärkande kraft för barnen. Utbildning i de estetiska ämnena kan verka för att bygga socialt kapital, det vill säga det *kitt* som skapar tillit mellan människor och som håller samman ett samhälle (Bergman & Lindgren, 2014). Det är dock viktigt att det inte blir ett litet samhälle i samhället, utan att integrationen sker mellan alla Malmös stadsdelar. Dessvärre innebär El Sistema att deltagarna oftast stannar kvar i ”sin” stadsdel, trots att ambitionen är att öppna upp staden. Det framkommer i studien ambitioner av att öka samarbetet mellan El Sistema och Kulturskolan, något som kan ha en viktig funktion för integrationsarbetet.

7.1.1 Att förvalta investeringen

El Sistema benämns ofta som en *investering*. Det sociala investeringsperspektivet som tydligt framkommer i Malmökommissionens slutrapport (Stigendal & Östergren, 2013) innebär en perspektivförskjutning från att ensidigt se sociala insatser som kostnader, till att betrakta dem som investeringar istället. Satsningar på kulturen får legitimitet, då man kan visa på samhällsnyttan. Det ligger stora politiska förväntningar på att El Sistema ska bidra till integration och en positiv samhällsutveckling. Vad innebär det faktum att El Sistema numera är avgiftsfritt, när resonemanget från starten var att det var viktigt att ta ut en avgift för att signalera att det inte rörde sig om välgörenhet?

El Sistema-eleven tilldelas ofta rollen som passiv deltagare, någon som får något värdefullt av etablissemangen; de ”*bjuds på* musikalisk gemenskap” (Malmö Stad, Kulturnämnden, 2014a), ”*får möjlighet att* uppträda tillsammans med MSO” (Malmö Stad, Kulturnämnden, 2016a). Samtidigt framkommer en önskan om att barnen ska förvalta denna gåva; ”*alla kan med tillräckligt hårt arbete* uppnå just sina drömmar” (Malmö Stad, Kulturnämnden, 2104a), ”*vi har ett klart och tydligt mål att vi ska få fram duktiga musiker* genom detta arbete” (Bilaga 2, artikel 8), ”*förhoppningsvis skapar vi en ny Zlatan inom musiken*” (Bilaga 2, artikel 5). Ideologin som framträder är att alla kan arbeta sig till bättre livskvalitet. Perspektivet som anläggs på dessa pojkar och flickor är ovanifrån. De sociala roller som tilldelas El Sistema-barnen är att de inte själva innehar förmågan att veta vad de behöver eller skulle vilja ha. Det finns en uppenbar förhoppning på att El Sistema i Malmö ska kunna visa upp goda musikaliska resultat. ”El Sistema startade i Venezuela och är anledningen till att mängder av världsstjärnor kommer därifrån” (Malmö Stad, 2015). Internationell forskning (Borchert, 2012; Baker, 2106) visar dock att det verkar finnas en tendens att överdriva mängden högkvalitativa musiker som fostrats i programmet genom generalisering.

Det uttrycks en värderande hållning om att kultur skulle vara extra viktig för barn i utsatta områden. ”Verksamheten [Malmö Kulturskola] är i stort skattefinansierad för att inga pojkar och flickor ska exkluderas från att få utöva kultur. Avgiften täcker knappt en tiondel av vad en elev kostar. Denna avgift kan dock stoppa många barn som behöver kulturen som bäst” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014b). Detta kan vara ett försök att legitimera en stor ekonomisk satsning på de utsatta områdena, men den grundläggande politiska ideologin är att alla barn har rätt till kulturutövande.

Genom budgetförstärkningar har El Sistema kunnat spridas till flera områden och framförallt blivit en långsiktig satsning (Malmö Stad, 2016a). Långsiktighet betonas ofta i både de officiella dokumenten och media. Det ses som en viktig inriktning som leder till en politisk handling där pengar avsätts till kulturen. Motsatsen kan sägas vara kortlivade projekt. ”När vi drog igång El Sistema så fanns det en trötthet på tillfälliga kulturprojekt i Rosengård [...] så jag [källa 1] valde att inte satsa där då” (Bilaga 2, artikel 25). Media, till skillnad från de officiella dokumenten, skriver trots detta ofta *projekt* för att beskriva El Sistema. Ordet kan bidra till textens sociala verkan då attityd och värdering skiftar med vem som är mottagare. *Projekt* kan signalera handlingskraft och beslutsamhet, en vilja att förändra och förbättra, men samtidigt kan det låta som ytterligare en tillfällig insats som sedan försvinner utan att egentligen ha gjort någon skillnad.

7.1.2 Motverka antisocialt beteende

I resultatet framkommer att ”man jobbar också med att involvera hela familjer på ett mer aktivt sätt” (Bilaga 2, artikel 18). Det är en av de saker som särskiljer El Sistema från Kulturskolan. Föräldrarnas roll betonas också av El Systemas grundare, Abreu, men i denna studie verkar föräldrarna inte vara en aktiv del i undervisningen utan finns snarare enbart med som perifera bifigurer. De är inte del i den aktiva delen av instrumentlärandet, som till exempel inom Suzukimetoden. Den uttalade familjeinkluderingen i El Sistema kan enligt Bull (2016) fungera stigmatiserande, eftersom det förutsätter att dessa familjer är problemfamiljer. Samtidigt som medelklassens föräldrar förväntas ta del av barnets undervisning väcker det uppseende när exempelvis muslimska föräldrar gör det. Bull (2016) hävdar att målen med föräldrarnas inkludering inom Suzukimetoden (som traditionellt sett riktar sig till medelklassen) är musikaliska, till skillnad från El Sistema-inspirerade program där målen för arbetarklassens barn och deras föräldrar är moraliska eller beteendemässiga. I de analyserade dokumenten målas det ofta upp en bild av att barnen som nu får El Sistema behöver något att fylla sin fritid med och att orkestern bidrar till social träning. ”Mängden träning ger konstnärlig kvalitet samtidigt som orkestern blir till en övning i socialt samspel” (Malmö Stad, Kulturnämnden, 2012a). Implicit beskrivs dessa barn med större benägenhet till antisocialt beteende. Forskning från El Sistema Göteborg pekar i samma riktning genom uttalanden som att barn som lär sig dra stråken åt samma håll går inte ut och slåss efteråt (Bergman, Lindgren & Sæther, 2016a).

Socioekonomiskt svaga områden behöver inte likställas med fattiga på kultur eller musik. Försök att bekämpa fattigdom och ojämlikhet genom musikutbildning kan därför

inte bara handla om att tillhandahålla musiklektioner till fattiga barn. Uttalanden som förutsätter våld hos barn från en viss stadsdel om de inte sitter med i en stråkorkester riskerar snarare att befästa åsikten att barn från socialt utsatta stadsdelar behöver vägledning för att bli inkluderade samhällsmedborgare (Bergman och Lindgren, 2014). El Sistema i Malmö är ”ett sätt att nå barn som annars inte skulle gå i Kulturskolan och som behöver en meningsfull sysselsättning efter skolan” (Bilaga 2, artikel 12). I tidningsartikeln uttrycks att barnen behöver något som upptar deras tid efter skoldagen. Varför de behöver sysselsättas framgår dock inte. Det kan antas att kultur är särskilt gynnsam för barn i de utsatta områdena, eller att det inte finns så stort utbud av fritidsaktiviteter. Det kan dessvärre uppfattas som att El Sistema är en slags räddning för dessa barn, en frälsningsideologi. Borchert (2012) menar att det antyds att fritid i de utsatta områden potentiellt kan trigga brottslighet, att de som bor här är mer benägna till antisocialt beteende. El Sistema-programmet i Skottland som Borchert undersökt sägs erbjuda ett alternativ till kriminalitet på fritiden. I Venezuela är det också uttalat att programmet är ett alternativ till livet på gatan. I Malmö finns inte den utbredda fattigdom som i Venezuela och här marknadsförs verksamheten inte som ett val mellan liv eller död. Återigen måste hänsyn tas till olika länders förutsättningar.

7.2 El Sistema – en utmanare till Kulturskolan

Det är Kulturskolan i Malmö som bedriver El Sistema, samma upplägg som för de flesta andra El Sistemaverksamheter i Sverige. Det finns många likheter i uppdragen och många skillnader i metodiskt tillvägagångssätt mellan El Sistema och Kulturskolan i Malmö. Utöver att man bedriver uppsökande verksamhet i större skala och har ett mer uttalat socialt uppdrag utöver det konstnärliga, så är det pedagogiska upplägget annorlunda. I El Sistema träffar barnen pedagogerna flera gånger per vecka och de undervisas även i rytmik och körsång. Träffarna sker dessutom i anslutning till skoldagen och i samma lokaler. Flera av tidningsartiklarna och de officiella dokumenten lyfter fram mängden undervisning som El Sistema består av. Det denna studie kan påvisa är att mängden undervisning jämfört med Kulturskolan är en av de skillnader som lyfts fram mest frekvent i de analyserade dokumenten.

Det finns en vilja att El Sistema ska vara en naturlig del av Kulturskolan, samtidigt som det finns en markering att man är något helt annat än Kulturskolan. Dessa båda antagonistiska synsätt utgör ett spänningsfält. Sambandet är starkt, men stundtals otydligt. Genom att nämna El Sistema i samband med Kulturskolan kan man luta sig emot den

traditionella, stabila och inarbetade kulturinstitutionen som de flesta redan känner till. Det signalerar att El Sistema inte är något nytt och konstigt, utan något man vågar satsa på. Ord som *system*, *modell*, *recept* och *metod* ger tvärtom intrycket av att det handlar om något nytt och helt annorlunda än den svenska kulturskolan. Det blir något mystiskt med El Sistema. Det svenska El Sistema-programmet sägs vara ”det moderna uttrycket för en kulturskola som vill breda ut sig och ta plats i samhället” (Bilaga 2, artikel 25). Att beskriva El Sistema som en mer modern variant av den svenska kulturskolan signalerar att det rör sig om en helt ny metodik, långt ifrån den gamla kulturskolans. Genom att beskriva El Sistema som ett *musiksociologiskt projekt* verkar det forskningsbaserat och skänker en vetenskaplig legitimitet över verksamheten. Skillnaderna i hur man framställer Malmö Kulturskola kontra Malmös El Sistema visar på vilka förhoppningar man har på den nya verksamheten. Genom att särskilja sig från den gamla Kulturskolan som inte nått upp till sina åtaganden att nå ut till hela Malmö, ingjuter man nu hopp om verklig förändring. Som framkommer i analyserade dokument har El Sistema Malmö ett tydligt fokus på att lösa sociala problem. Det sociala ansvaret återfinns dock redan i instruktionen till Kulturskolans uppdrag. ”Malmö Kulturskola ska vara tillgänglig med sin verksamhet för alla unga, oavsett sociala, kulturella och ekonomiska förutsättningar, i alla stadsdelar” (Malmö stad, Kulturförvaltningen, 2012a). Motsättningen mellan El Sistema och Malmö Kulturskola tydliggörs i dokumenten när El Sistema-modellen uttryckligen riktas mot barn och ungdomar från mindre privilegierade områden. Detta kan tyda på en föreställning att Kulturskolan är för barn från privilegierade områden och ytterligare befästa uppdelningen i innanförskap/utanförskap. Media förstärker till viss del skillnaderna genom att klassificera barn från Kulturskolan kontra barn från El Sistema. Man kan anta att nyhetsvärdet blir större om man särskiljer barnen från Kulturskolan kontra barnen från El Sistema.

Alla barn i Malmö har möjlighet att ta del av Kulturskolans verksamhet, men för de som har svårt att hitta dit ska El Sistema finnas. Kritisk realism letar efter orsakernas orsak. En fråga att ställa är ”vad gör x möjligt; vad måste finnas för att x ska finnas?”. Svaret på den frågan är att El Sistema inte hade existerat om ett utanförskap inte hade existerat. Om Kulturskolan hade lyckats med sitt uppdrag så hade inte El Sistema behövts. När eller om utanförskapet försvinner har även uppdelningen i El Sistema/Kulturskolan förlorat sin funktion. Det verkar dock finnas en tanke om att det är just El Sistema som ska få bort utanförskapet.

El Sistema befinner sig mellan skolans musikundervisning och Kulturskolans frivilliga undervisning. Det gör det ytterligare svårt att jämföra med Kulturskolan och dess tidigare uppsökande verksamhet. Creech et al. (2013) beskriver att införandet av El Sistema-inspirerade program kan underminera både befintliga kulturinstitutioner, men även klassrumsmusiken. Det är givetvis ett problem om det skapar en konfliktyta gentemot den redan etablerade Kulturskoleverksamheten som därmed riskerar att utarmas på resurser. Det finns också en uppenbar risk att El Sistema ensamt ska stå för Kulturskolans sociala uppdrag. Det blir samtidigt tydligt att musikämnet i skolan behöver mer resurser och större utrymme.

Det finns således två öppna ideologier; en som ser El Sistema och Kulturskolan som samma sak, och en som ser dem som kompletterande verksamheter. Undanträngningseffekten kan nog anses försumbar. El Sistema och Kulturskolan konkurrerar inte, men däremot uppstår en exkludering som går åt båda hållen; El Sistema-barnen får inte möjlighet att ta del av hela Kulturskolans breda utbud, och Kulturskolebarnen får inte möjlighet att ta del av El Sistemas upplägg med flera undervisningstillfällen per vecka. Det finns dock en möjlighet att Kulturskolan synliggörs i de utsatta områdena och blir mer tillgänglig och leder till att barnen kanske tar sig dit på sikt och på så vis kan ta del av hela paletten av kulturyttringar. Återigen framstår El Sistemas potential genom sitt långsiktiga arbete. Det har aldrig tidigare gjorts en så massiv satsning som El Sistema.

7.3 Musiklärarnas nya roll

Billaux (2011) skriver att El Sistema handlar mer om lärarens personlighet än kursplanen. Detta har även källa 1 fångat upp och beskriver att det måste in rätt människor för att skapa ett ”wonderteam”. Det är ett starkt och positivt laddat signalord. Rätt människor innebär här att lärarna ska känna ett stort socialt ansvar, men det har även framkommit andra önskvärda musikläraregenskaper. Lärarna sökte tjänster som utlystes som El sistema-lärare; de visste att deras uppdrag var både konstnärligt och socialt när de anställdes. En lärare på Kulturskolan söker en tjänst som musiklärare och har kanske varken kunskap eller vilja att gå utanför rollen som den som lär ut musik. Denna studie visar att pedagogerna är otroligt viktiga förebilder, men inte i första hand som musikaliska sådana. Den delen svarar musikerna i MSO för. I ursprungslandet Venezuela ses alla som musiker och förebilder (Billaux, 2011), och även pedagogerna i Göteborg beskrivs som

lärare som ofta får tillfälle att agera musiker och musikaliska förebilder (Bergman & Lindgren, 2014).

I Sverige har El Sistema stärkt musikens ställning och fler musklärare behöver utbildas på sikt. Det upplevs som en svårighet att hitta utbildade musklärare. Tidigare forskning har dessutom identifierat att lärarna inte är tillräckligt skickliga instrumentalister och inte heller kan hantera stora grupper eller leda orkestrar (Clausson & Thanner, 2015) och därför har El Sistema Sverige startat egna kurser i fortbildning, El Sistema Academy. Även forskningen (Sæther, 2017; Creech, 2013) bekräftar att lärarna och lärarutbildningen måste utvecklas. I denna studie har det dock inte framkommit några indikationer på att lärarnas kompetenser skulle vara otillräckliga.

Sæthers (2017) studie visar att lärarnas teamarbete även gynnar eleverna och under den tid fältarbetet pågick så utvecklades barnens musikaliska färdigheter i snabb takt. Sæthers (2017) informanter menar att lärarnas villkor förbättrats genom El Sistema. Det är också en av de stora skillnaderna mellan Kulturskolan och El Sistema som lyfts fram i dokumenten i denna studie, att lärarna arbetar i team. Man kan dock tänka sig att det kan vara betungande att känna ett större socialt ansvar för eleverna än det som ryms inom undervisningen.

7.4 Spänningsfält

Det har framkommit olika spänningsfält i denna studie; kvalitet-kvantitet, individ-kollektiv och lek-allvar. Dessa spänningsfält går till stor del in i varandra (kvalitet/allvar/individualism ställs mot kvantitet/lek/kollektivism). Det framträder en stark medvetenhet om att orden är motsatspar, men talespersoner för El Sistema Malmö menar att det är möjligt att vilja båda delarna av respektive position lika mycket.

7.4.1 Kvalitet kontra kvantitet

En av de positiva aspekter som ofta framhålls i dokumentanalysen är den stora mängd elever som får ta del av musikundervisning som tidigare varit exkluderade. Dessutom sägs avhoppet vara få, men statistiken är inte entydig (Bilaga 3). El Sistema på Holma/Kroksbäck hade 2013; 468 barn, 2014; 435 barn och 2015; 463 barn. Det redovisas dock inte hur många barn som slutade och hur många nya som togs in. Antalet deltagande elever ligger runt samma siffra tre år i rad, trots ”nya elevkullar och få avhopp” (Malmö Stad, Kulturnämnden, 2014c). Det är inte lätt att visa upp goda resultat av en

verksamhet som har sociala och musikaliska mål. Då är det klart lättare att visa upp siffror, vilket riskerar leda till kvantifiering.

Sæthers (2017) forskning visar att El Sistema Malmö har en ambition att skapa duktiga musiker och för att nå dit krävs hårt och målinriktat arbete och mycket tid med musiklärarna varje vecka. Genom att eleverna i El Sistema undervisas i grupp får de mer undervisningstid. Med exakt samma förutsättningar för sitt musicerande förväntas någon eller några individer ändå bli bättre än de andra – musikens Zlatan. Detta kan tolkas som ett deterministiskt synsätt om medfödd talang som motbevisas av forskning. Människan har en förkärlek för myten om naturbegåvningen, trots att de allra flesta är överens om att det är hårt slit och timmar i övningsrummet som skapar musiker (Ericsson & Pool, 2017). Detta talar även emot den starka tron på gruppundervisning. Det har framkommit två motstridiga synsätt i denna studie; dels den att vem som helst kan bli bra på vad som helst genom hårt arbete (grit och 10 000 timmars övning som beskrivs av Duckworth (2017) och Ericsson och Pool (2017)) och dels en förhoppning på att El Sistema ska upptäcka vilande naturbegåvningar. Det finns en risk för att man sätter för stor tro till just den medfödda naturbegåvningen och glömmer bort den individuella, medvetna satsningen som krävs för att nå det absoluta toppskiktet.

I de officiella dokumenten betonas den stora mängden tid som eleverna får med musiken och lärarna varje vecka. Tid och mängden undervisning ses som den främsta förutsättningen för att bli bra på musik. Det finns dock en risk att kvantitet går före kvalitet med anledning av detta. Det räcker inte med att utföra något under lång tid, det krävs medveten, handledd övning (Ericsson & Pool, 2017). Lärarledd undervisning betyder att eleven är passiv mottagare och utvecklar därför inte elevens grit nämnvärt. Det leder inte till något större ansvarstagande som enskild och målmedveten, daglig övning gör. Creech et al. (2013) konstaterar att det finns en spänning mellan långsiktig, kvalitativ artistisk utbildning och krav på att visa upp imponerande och populistiska föreställningar. Baker (2016) anser att storslagna shower har fungerat som alternativ till bevis på att El Sistema i Venezuela verkligen gett samhällseliga förändringar eller musikaliska resultat. Även i Malmö kan man se vikten av att lyfta fram storslagna framträdanden, till exempel den uppmärksammade konsert där El Sistema Holma och Kroksbäck spelade tillsammans med MSO och Timbuktu (Malmö stad, Kulturförvaltningen, 2016a). Det stora utrymme denna konsert fick, både i media och de officiella dokumenten, visar att det är viktigt ur en ideologisk synpunkt.

Med kvalitet menas inte att undervisningen skulle vara slentrianmässig eller undermålig (det är inget denna studie undersökt), snarare att det inte är möjligt att se till varje individs optimala utveckling med enbart gruppundervisning. Gruppundervisning i El Sistema ställs ofta mot kulturskolan som mestadels bedriver individuell undervisning, även om gruppundervisning föreslås som norm även där (SOU 2016:69).

7.4.2 Individ kontra kollektiv

Den ekonomiska aspekten av gruppundervisning framhålls av bland andra källa 1. Vad kostar då en El Sistema-elev jämfört med en elev i den ordinarie verksamheten? Eleverna undervisas i grupp, fast flera gånger i veckan. El Sistema är dessutom inne på ordinarie skoltid och möter många elever utanför den frivilliga undervisningen. Enligt källa 8, kostar El Sistema-eleven inte mer än en elev i Kulturskolan (Clausson & Thanner, 2015). Nya lärartjänster har tillsatts och den nödvändiga budgethöjningen visar på en politisk vilja, kultur anses ideologiskt viktigt. Kultursatsningar ses som en investering. Forskning visar att ju tidigare insatser, desto större avkastning på humankapital (Heckman, 2013). Att erbjuda musikundervisning redan i förskolan och lägga redan knappa resurser kan således vara helt försvarbart. Musik framhålls i de officiella dokumenten som en stark kraft som ska kunna förbättra samhället och skapa grund för demokrati och integration. Även forskare framhåller denna möjliga effekt (Sæther, 2017). Malmökommissionen har fastslagit att kultur ses som en viktig investering och har på det viset stärkt argumenten för El Sistema och banat väg för en avgiftssänkning för deltagande även i Kulturskolans verksamhet.

El Sistema-verksamheten förväntas bidra till ett bättre samhälle, samtidigt som barnen som deltar förväntas bli skickliga musiker (Sæther, 2017). Det verkar finnas en viss självkritik från El Sistema Göteborg när det gäller frånvaron av de musikaliska resultaten. Det framställs som en oemotsagd allmänsanning att om fler barn börjar spela ett instrument så kommer det automatiskt att generera fler *musikaliska superbegåvningar*, bred bas ger automatiskt spets. Medfödd talang ställs mot individuell undervisning; om bara talangen finns därute och väntar på att bli upptäckt så spelar det inte så stor roll vad läraren gör. Samtidigt läggs stort ansvar på lärarna. Det kollektiva spelandet framställs som överlägset förutsatt att det är skickliga pedagoger – ett *wonderteam*. Det anses att barn lär sig fortare i grupp och att en skicklig lärare kan lösa alla gruppundervisningssituationer på ett sätt som är ultimat för samtliga deltagare. ”Gruppundervisning [...] är stommen i El Sistema för att skapa en stark känsla av

gemenskap och sammanhang” (Malmö stad, Kulturförvaltningen, 2012a). *Gruppundervisning* är en så kallad konnotation, ett ord som har olika innebörd beroende på vem som läser det. Politiker och tjänstemän ser antagligen de ekonomiska vinsterna; fler får mer, medan en musiklärare möjligen tänker på riskerna med stress, högre ljudvolym och svårigheterna med att tillgodose allas individuella behov.

Det framträder flera allmänsanningar om orkesterns alla fördelar. Orkestern ses som ett samhälle i miniatyr där alla bidrar med sin del för att få till en så bra helhet som möjligt. Det är enbart positivt laddade ord för att beskriva orkestern, ord som man lånar från lagidrotten; *vinsterna, gemenskap, spänningen, känslan av att lyckas med något som verkat omöjligt, tillsammans*. Det är tydliga paralleller till idrottsvärlden, där barn tränar till exempel fotboll flera gånger i veckan och där El Sistema ska följa den principen för att verkligen få en positiv påverkanseffekt. Den dolda ideologin är ju mer/fler desto bättre. Risken är att musik inte får vara bara musik. Man måste visa upp likheterna med lagidrott för att ge kultur legitimitet.

7.4.3 Lek kontra allvar

Enligt Lindgren och Bergman (2014), finns det en motsättning inom El Sistema Göteborg – en strävan efter hög musikalisk kvalitet kontra fokus på det lekande barnet. Även inom El Sistema Malmö verkar det finnas en viss medvetenhet om att två antagonistiska ideologier finns; musik är lek och musik är allvar. ”Det ska vara lekfullt och kul med musik men inte kravlöst utan det är viktigt att man tar musiken på allvar, berättar [källa 2]” (Bilaga 2, artikel 8). I detta citat framgår dessutom tydligt de båda ideologiernas fullt möjliga samexistens. Även i de officiella dokumenten framträder detta. Dessa dubbla målsättningar kan jämföras med det paradigmskifte som kulturskolan genomgick på 1980-talet, då instrumenttekniskt kunnande ersattes av barnperspektivet (SOU, 2016:69), att undervisningen skulle ske på barnens villkor. Talespersoner för El Sistema Malmö är noga med att betona att det finns en medvetenhet om att verksamheten kan uppfattas som en räddning och eventuell kritik anteciperas av källa 2. ”Det låter lite som att det är någon slags frälsning, men det är det inte. Vi försöker inte rädda världen, men vi kan ge goda förutsättningar för en bra fritidssysselsättning.” (Bilaga 2, artikel 12). Det finns således en kännedom om frälsningsideologin – att rädda världen med klassisk musik. Här framträder snarare motsatsen – att musik bara är för skojs skull. Svårigheterna med att balansera lek och allvar blir tydliga genom de dolda värderingarna som speglas i media. Genom gruppundervisning och rytmik blir musikundervisningen roligare. ”I början blir

det mycket lek och rytmik men vi har ett klart och tydligt mål att vi ska få fram duktiga musiker genom detta arbete” (Bilaga 2, artikel 8). Bindeordet *och* mellan lek och rytmik kan tolkas som att rytmik likställs med lek och nedvärderar ämnet som då inte ges något pedagogiskt värde. En alternativ tolkning är att rytmik ses som något kul som lägger grunden som kan leda till duktiga musiker på sikt. Bindeordet *men* kan påvisa en värderingskrock mellan lek och allvar.

”I El Sistema spelar alla flickor och pojkar i samma division oavsett var man kommer ifrån och alla kan med tillräckligt hårt arbete uppnå just sina drömmar” (Malmö stad, Kulturnämnden, 2014a). Detta citat speglar ideologin att alla har möjlighet att förbättra sin livssituation, förutsatt att man bara kämpar tillräckligt hårt. Tidigare forskning har identifierat detta nyliberala synsätt inom andra El Sistema-inspirerade program och det uttalade är följaktligen att om du är fattig så har du dig själv att skylla, då har du inte arbetat tillräckligt hårt (Bull, 2016; Borchert, 2012). Målet är att det ska komma duktiga musiker ur El Sistema, något som också tidigare forskning identifierat (Sæther, Bergman & Lindgren, 2017). Metoderna för detta är rytmik, lek, gruppundervisning och att det ska vara roligt, men samtidigt en allvarsam och målmedveten satsning från individen själv. El Sistema Malmö riskerar att fokusera mer på metoder och mål, snarare än värderingar.

Har El Sistema misslyckats om de inte lyckas fylla på våra svenska symfoniorkestrar i framtiden? Det finns en risk för att förväntningarna på dessa barn är låg (BO:s årsrapport, 2018) och att El Sistema mest ses som en lekfull fritidssyssla och inte tas på allvar. Balansakten mellan att ställa krav samtidigt som det ska vara roligt är inte unikt för El Sistema, det återfinns i all instrumental undervisning.

7.5 Klassisk musik som verktyg för social förändring

Det utbredda användandet av västerländsk konstmusik är en del som ofta problematiseras i den forskning som följer El Sistema (Bergman & Lindgren, 2014; Baker, 2014; Bates, 2016; Bull, 2016). El Sistema Malmö är medvetet om detta och föregriper eventuell kritik genom att påtala att det inte bara undervisas i klassisk musik. ”Man kan säga att El Sistema står på tre ben, klassisk musik, folkmusik och eget skapande. Gränserna är ganska vaga, säger [källa 2]” (Bilaga 2, artikel 12). Detta tyder på att det finns en öppen värdering inom El Sistema Malmö att kultur inte bara innebär klassisk musik och att olika musikstilar och den egna kreativiteten värderas högt. Forskning från El Sistema Göteborg visar att verksamheten där tenderar att fokusera på musikens värde, snarare än värdet av musikundervisning. Musik kopplas samman med goda moraliska värderingar och genom

att erbjuda musikundervisning till de som tidigare inte nåtts av det förväntas deras liv förändras på ett uppenbart bra sätt (Kuuse, Lindgren & Skåreus, 2016). I denna studie är tendensen att musikens värde helt försvinner. Musikundervisning ses nästan mer som stödundervisning till grundskolan och som socialt arbete, musiken är enbart metoden man använder sig av.

En symfoniorkester bygger på strikt disciplin där alla blint lyder dirigenten, det finns inget utrymme för egna tolkningar eller interpretationer. Precis som Baker (2014) och Borchert (2012) påpekar kan man fråga sig om symfoniorkestern är det mest effektiva redskapet för att producera sociala förmågor. De så kallade orkesterinstrumenten är starkt förknippade med den klassiska musiken och därför faller det sig naturligt att man till stor del använder denna genre. Fördelen med dessa instrument är att man kan vara många som spelar samtidigt, enligt källa 1. Ericsson och Pool (2017) skriver att det är dessa avancerade instrument som väcker förundran om man behärskar dem. De kräver mycket disciplin för att lära sig och ses därmed som det ultimata exemplet på självkontroll och god moral. [Källa 6] tror starkt på 'den lärda musikens roll som uppfostrare'" (Bilaga 2, artikel 24). Den dolda ideologi detta citat speglar är att den klassiska musiken på något vis stärker en persons moral, något som också identifierats i El Sistema-forskning från Göteborg (Kuuse, Lindgren & Skåreus, 2016). Idag symboliserar klassisk musik snarare medelklassvärderingar – med enträget arbete uppnår man sina mål. Tanken om disciplin och lydnad som ledord för pedagogiken är fundamentalt för El Sistema i ursprungslandet Venezuela. Genom att arbetarklassens barn får tillgång till medelklassens kulturyttringar kan de med disciplinerat arbete göra en social klassresa uppåt. Det finns dock en risk att man sätter för stor tilltro på den klassiska musikens förmåga att förändra. Fattigdom och social utsatthet har multifaktoriella orsaker.

Trots att talespersoner för El Sistema Malmö framhåller att det inte bara undervisas i klassisk musik, så är det stor tyngdpunkt på just den konstarten. Det verkar finnas en dold ideologi att det är just "vår" kultur, den västerländska konstmusiken, som ska kunna förändra samhället. Den dolda värderingen är att innanförskapets musik och kulturyttringar ska bli tillgängliga för dem som befinner sig i utanförskapet. Alla människor kan lära sig att uppskatta klassisk musik. Barnen ska få starka musikaliska upplevelser, dels genom att spela med symfonikerna och dels som publik. Man vill få fler besökare till konserthusen, men också säkra tillväxten av musiker till de stora svenska symfoniorkestrarna. Allt färre barn spelar blås- och stråkinstrument och allt färre söker

till musiklärarutbildningarna. De svenska musikerna anses inte hålla internationell standard (SOU2016:69, s. 156).

Malmö live har lanserats som ett öppet konserthus där hela Malmös befolkning ska känna sig välkomna och Kulturförvaltningen ska verka för att konserthuset ska bli hela stadens kulturella mötesplats (Malmö stad, Kulturnämnden, 2016a). Barn från El Sistema som delar scen med musikerna i MSO kan ses som sinnebilden för denna vision. Musikerna i MSO framställs som väldigt viktiga förebilder för barnen i El Sistema. Alla kan ”med tillräckligt hårt arbete uppnå just sina drömmar” (Malmö stad, Kulturförvaltningen, 2014a). Genom deras medlemskap i innanförskapet ska de kunna påverka barnen i utanförskapet, enbart mötet förväntas ge barnen en positiv inverkan på sina liv. Genom dessa förebilder ska barnen i El Sistema förstå att allt är möjligt och att de kan uppnå vilka drömmar de än har. Det finns en potential i att öppna upp Malmö med dess nya, fina konserthus även för dessa barn som kanske aldrig annars hade kommit dit, men det finns en uppenbar risk att en elev på 9–10 år inte ser en vuxen MSO-musiker som en rimlig förebild. Avståndet kan upplevas som väldigt stort. Närmare förebilder kan tänkas vara lärarna (något som betonas i media) eller äldre elever från andra delar av Kulturskolan.

Den ivriga strävan som finns för att arbeta för inkludering riskerar dock att bli utpekande. Ett sätt att sälja in konceptet klassisk musik och orkesterverksamhet är genom jämförelser med lagsport, som till exempel när El Sistema-barnen leder in dirigenten till torsdagskonserten precis som på en fotbollsmatch. Barnen ska fogas in i innanförskapets kulturella norm, och det på ett sätt som de antas förstå – fotbollens jämförelseperspektiv.

2004 skrev Hofvander-Trulsson att Malmö Kulturskola representerar en annan sorts kulturellt kapital med sin tonvikt på västerländsk musik och sin till största del svenska lärarkår och att detta är ett problem när det gäller att nå de elever som inte vanligtvis nås av Kulturskolan. Hofvander-Trulsson (2004) föreslår att den västerländska konstmusikens dominans kanske inte bör ersättas med speciella kurser utifrån barnens etnicitet, utan snarare genom att skapa ett gemensamt forum, både ”socialt, kulturellt och geografiskt”. Mot denna bakgrund är det intressant att konstatera att det är just genom västerländsk konstmusik man lyckats nå dessa barn. Samtidigt kan man se klassisk musik som en oförarglig och opolitisk, gemensam musikbank som kan skapa kulturell gemenskap. Kultur kan förvisso aldrig vara politiskt neutral, det finns alltid bakomliggande värderingar och ideologier som färgar av sig (Bergman, Lindgren och Sæther, 2016).

Barnen får möjlighet att uppleva stolthet och en känsla av att lyckas, men vad händer om de hoppar av El Sistema, eller inte lyckas lära sig de svåra instrumenten? Denna studie visar att varken media eller kommunala dokument ser något problem med den klassiska musiken utan att den tvärtom ska ses som ett sätt att minska segregationen. Integration kan dock inte vara enkelriktad, som El Sistema tenderar att vara med sitt ovanifrån-perspektiv – vi ger vår kultur till dem. Hofvander-Trulssons förslag innebär snarare att integrationen bör gå åt båda hållen.

7.6 Musikens transfereffekter

I denna studie kan konstateras två motsatta ideologier; genom bland annat Malmökommissionen har kulturen legitimerats för sin egen skull, men det framträder samtidigt starka förhoppningar på dess transfereffekter. Det är den senare av dessa båda ideologier som har den mest framträdande rollen. Kultur framhålls ofta som något som är bra för till exempel hjärnans utveckling. Forskning visar att det är bra för barn att spela ett musikinstrument, av många anledningar. Det har även framkommit studier som visar att barn som spelar ett musikinstrument är mer intelligenta och har bättre skolresultat (Klingberg, 2011). Studier om musikens påverkan på andra områden används ofta som argument för att stärka en satsning på konstämnen i skolan. Musikens transfereffekter hamnar ofta i fokus då vårt samhälle värdesätter sådant som går att mäta och sätta ord på. Det finns uppenbart positiva effekter av musikträning, men risken är att dessa förstoras upp för att ytterligare legitimera musiksatsningar. Det framträder i dokumentanalysen en implicit förhoppning om att barnens skolresultat ska bli bättre när de successivt utvecklas musikaliskt. Det finns en övertygelse om att det kan ”smitta av sig” på andra områden. Samtidigt bör musikämnet inte betraktas som stödundervisning till skolans kärnämnen. Sammanfattningsvis kan man konstatera att musik och musikundervisning är bra för barn, men att det måste finnas rimliga förväntningar på dess effekter och hur tidigt undervisningen kan starta.

Barn som bor i de utsatta områdena känner ofta svag tilltro till den egna förmågan. Därför är det glädjande att höra barnen i media som berättar att det är kul med musik, men också att de vill få visa världen vad de kan (Bilaga 2, artikel 27). Tanken med El Sistema är att höja barnens självförtroende genom att lära sig ett instrument och att detta även ska smitta av sig på övriga skolämnen. Man har en förhoppning om att eleverna ska få mer grit. Grit innebär att sätta upp och hålla fast vid långsiktiga mål, att aldrig sluta öva och att se varje misslyckande som ett tillfälle att lära (Duckworth, 2017). För att vi

ska anstränga oss krävs en förhoppning om att vi har förmågan att kunna förändra oss, ett så kallat dynamiskt mindset. Personer med ett dynamiskt mindset har en högre tro på att träning kan utveckla deras förmågor och dessa personer har också mer grit (Duckworth, 2017). Motsatsen till detta är tron på medfödd talang och naturbegåvningen. Grit och ett dynamiskt mindset är avgörande faktorer för att kunna bemästra ett instrument. Det tar år av målmedveten träning för att lära sig. Statistiken i denna studie visar dessvärre att eleverna inte stannar kvar i verksamheten. Om barn förstår att man måste öva på något som är svårt för att bli bättre på det och det nödvändiga i att ibland misslyckas, blir de mer uthålliga. Det krävs också att man har förmågan att se hur de dagliga ansträngningarna bär frukt för ens framtida jag; att öva varje dag för att om 10–15 år behärska ett instrument. Enligt Bull (2016) så är detta något som enbart medelklassens barn är förunnade, då de har alla basala behov tillgodosedda och ser med optimism på framtiden.

8. Slutsats

De övergripande resultaten av dokumenten som studerats i denna uppsats är att El Sistema Malmö ses som en social förändringspotential och att kultur ska betraktas som en investering istället för en kostnad. Det har också framträtt ett spänningsfält mellan Malmös El Sistema och Malmö Kulturskola, mellan individ och kollektiv och mellan strävan och medfödd talang. I denna studie framkommer att El Sistema lyckats nå elever som Kulturskolan tidigare misslyckats med, trots viss uppsökande verksamhet. Anledningen till detta kan vara att det plötsligt satsades stora ekonomiska resurser, kanske på grund av att El Sistema redan var ett internationellt etablerat begrepp med tydliga sociala ambitioner.

I de undersökta dokumenten beskrivs El Sistema enbart som en positiv kraft. Forskningen är tydlig med riskerna för stigmatisering som finns med denna typ av verksamhet. Malmökommissionen varnar till exempel för detta utpekande. Den typ av dokument som analyserats är ämnade att beskriva vad tjänstemännen i kulturförvaltningen vill göra och vad de gjort och är således inget forum för självkritik. Kultur framhålls som en stark kraft för att minska social ojämlikhet och El Sistema legitimeras till viss del av Malmökommissionens slutrapport. Även media visar upp en alltigenom positiv bild, vilket kan vara för att fånga läsarens intresse.

El Systemas huvudsakliga syfte enligt de officiella dokumenten är att motverka segregation. Stor betoning läggs på att barnen i El Sistema ska ha närhet till musikundervisningen, vilket dessvärre leder till att de stannar kvar i sitt område och enbart träffar barn från samma socioekonomiska bakgrund. Samarbetet som nu påbörjats med Kulturskolans övriga verksamhet kan bidra till att utjämna sociala klyftor. El Sistema har potential att bli ett viktigt verktyg för att motverka social ojämlikhet. I detta arbete har forskningen mycket att bidra med. Verksamhetens utveckling och forskningen bör gå hand i hand. Bilden som visas upp av El Sistema Malmö speglar ofta El Sistema Venezuela, även om man gjort sin lokala variant – hårt arbete kan förbättra livssituationen. Det är viktigt att våga lyfta kritik även mot insatser som antas vara alltigenom välmenande. Programmet har djupt motsatta ambitioner, något som de framträdande spänningsfälten vittnar om. Samtidigt som betoningen ligger i att bygga gemenskap så finns förhoppningar på att få fram en liten elit. Det verkar även i Malmö finnas nyliberala tankar om att alla kan arbeta sig till en bättre levnadsstandard, något som kan förklara varför El Sistema tilltalar en bred politisk majoritet.

Om det lyckas komma högkvalitativa orkestermusiker ur El Sistema Malmö så kan det få positiva effekter för barnen i de utsatta områdena, precis som Zlatan har betytt mycket för många barn i Rosengård. En risk som denna studie identifierat är att musikens egenvärde tenderar försvinna, när fokus riktas mot programmets sociala potential. Likväl kan man inte påstå att man åtgärdar de bakomliggande orsakerna till fattigdom och segregation som funnits i decennier. Det vore naivt att tro att man endast genom att erbjuda gratis musikundervisning till barn kan förändra så djupgående strukturer. En aspekt som riskerar att glömmas bort är vad El Sistema kan innebära för det enskilda barnet. Mycket fokus riktas mot hur många barn som får ta del av El Sistema och vilken potential det kan ha för samhället, men för det lilla barnet som får ta del av musikundervisning utan att nödvändigtvis bli världssolist så kan denna insats ändå vara av stor betydelse. Varje satsad krona på barn leder till minskade utgifter i ett livsperspektiv (Heckman, 2006). Däremot måste utvärdering ske för att säkerställa att den offentliga sektorn spenderar våra gemensamma tillgångar på klokast möjliga sätt.

Denna studie, liksom flera före den, har visat på vikten av att inkludera dem man försöker rädda ur utsatthet, något som också Malmökommissionen betonar. El Sistema Malmö kommer ovanifrån, från innanförskapet. Mycket hade varit vunnet genom att tillvarata den kunskap och erfarenhet som finns hos dem man försöker hjälpa. Det behövs mer forskning inom fältet musikundervisning som verktyg för social inkludering, framförallt ur barnens och det utsatta samhällets perspektiv.

9. Vidare forskning

Det har gått sju år sedan El Sistema Malmö startade. Det är ett otroligt spännande forskningsfält. Samtidigt som El Sistema etablerats i Sverige har kulturskolan debatterats mer frekvent än någonsin. 2016 släpptes Kulturskoleutredningen (2016:69) och denna har höjt temperaturen i debatten. El Sistema framställs häri som ett föredöme med sitt sociala engagemang och uppsökande verksamhet, men även för betoningen på gruppundervisning. Normen för hela kulturskolan föreslås vara gruppundervisning och det är antagligen det förslag som debatterats flitigast, men kritiker som kulturskolepedagoger och musikprofiler anser att instrumentteknisk perfektion endast kan uppnås via disciplinerat ensamarbete och att det är omöjligt att uppnå med enbart gruppundervisning och goda intentioner. Detta fält behöver mer forskning. Hur arbetar instrumentalpedagoger med progression när stora konserter styr terminsplaneringen samtidigt som det sociala ansvaret betonas? Ofta framhålls den ekonomiska aspekten av gruppundervisning, men inga uträkningar som visar kostnaden för de olika undervisningsformerna (El Sistema Malmö och Malmö Kulturskola) kan presenteras.

De resultat som kan visas upp av verksamheten i Malmö är av den mätbara sorten, till exempel antal elever, antal konserter etcetera. Det behövs tydligare och bättre statistik; hur många elever slutar efter ett, två eller tre år? Och varför slutar de? Ambitionen är social, men hur vet vi att El Sistema verkligen motverkar segregation? El Sistema uppfyller en av Malmökommissionens rekommendationer, att starta upp attraktiva profilsolor i de utsatta områdena. Har detta lett till att ambitiösa barn i större utsträckning stannar kvar i sin stadsdels skola istället för att leta sig ifrån området och på det viset höjer medeltal i till exempel betyg?

Efter att denna studie genomfördes har El Sistema startat upp på fler områden i Malmö, nu senast på Rörjskolan hösten 2019. Det vore intressant att jämföra de olika El Sistema verksamheterna i Malmö då de har olika profiler.

El Sistema tydliggör bristen på adekvat obligatorisk musikundervisning i vanliga skolan, då El Sistema-pedagogerna går in och undervisar på skoltid. El Sistema kan på så vis bidra till att höja musikundervisningens status. Även kraven på pedagogerna och lärarutbildningens utformning lämnar fler frågor än denna studie besvarar. En lärare på El Sistema ska vara skicklig på sitt instrument, bra på att leda orkestrar och dessutom ha ett ovanligt stort socialt engagemang. Hur skapar vi en lärarutbildning som tillgodoser samtliga dessa krav? Detta är ett fält som skulle vara intressant att beforska.

Referenser

Abreu, J. A. (2009, February). The El Sistema music revolution [Video fil]. Hämtad 2015-12-07 från http://www.ted.com/talks/jose_abreu_on_kids_transformed_by_music

Adachi, M., E. Trehub, S. E. (2012). Musical Lives of Infants. I G. E. McPherson & G. F. Welch (red.) *The Oxford Handbook of Music Education vol. 1* (s. 229–247). Oxford: Oxford University Press.

Angelin, A., Salonen, T. Lokala handlingsstrategier mot barnfattigdom och skälig levnadsnivå i Malmö. Två diskussionsunderlag framtagna för Kommission för ett socialt hållbart Malmö, 2012.

Apostol, C. (2015). El Sistema- an education movement with remarkable social effects. *Revista de Management si Inginerie Economica*, (14(2), 382–390.

Baker G. (17 oktober 2015). Data, statistics and anecdotes [blogpost]. Hämtad 2015-12-06 från <https://geoffbakermusic.wordpress.com>

Baker, G. (2014). *El Sistema. Orchestrating Venezuela's Youth*. New York: Oxford university press.

Baker, G. (2016). Editorial Introduction: El Sistema in Critical Perspective. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 10–32.

Balkfors, A., Jakobsson, S., Stenquist, B., Wesser, E. (2014). Sociala investeringar med Malmö som exempel. *Socialmedicinsk tidskrift* 91(3), 265–273.

Barnombudsmannens årsrapport 2018. (2018). *Utanförskap, våld och kärlek till orten. Barns röster om att växa upp i utsatta kommuner och förorter*.

Bates, V. C. (2016). Foreword: How can Music Educators Address Poverty and Inequality?. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 1-9.

Bergman, Å., Lindgren, M., Sæther, E. (2016). Struggling for integration: universalist and separatist discourses within El Sistema Sweden. *Music Education Research*, 18(4), 364-375. doi: [10.1080/14613808.2016.1240765](https://doi.org/10.1080/14613808.2016.1240765)

Bergman, Å. & Lindgren, M. (2016). El Sistema – möjligheter och hinder för social inkludering. I A. Sjölander & O. Sigurdsson (Red.), *Kultur och hälsa i praktiken* (s. 231–246). Halmstad: Bulls Graphics. Hämtad från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/48361/1/gupea_2077_48361_1.pdf

Billaux, N. (2011). *New directions for classical music in Venezuela. The "El Sistema" concept- widening access and achieving excellence*. (Master's Thesis) Freiburg: Hochschule für Musik. GRIN förlag, document nr. V196033.

Bhaskar, R. (2011). *Reclaiming reality. A critical introduction to contemporary philosophy*. London: Routledge.

Booth, E., Tunstall, T. (2014). Five Encounters With "El Sistema" International: A Venezuelan Marvel Becomes a Global Movement. *Teaching artist journal*, 12(29), 69-81.

Borchert, G. (2012). *Sistema Scotland: A Critical Inquiry into the Implementation of the El Sistema Model in Raploch*. (Doktorsavhandling) Department of Music, School of Creative and Cultural Studies, College of Arts, University of Glasgow. September, 2012. Mmus (R) thesis.

Brandén, H. (2015). *Kritisk realism. Critical realism*. (Sociologi i Linköping, 2015:1). Linköping: UniTryck.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber förlag.

Colprit, E. J. (2000). Observation and Analysis of Suzuki String Teaching. *JRME* 48(3), 206-221.

Bull, A. (2016). El Sistema as a Bourgeois Social Project: Class, Gender, and Victorian Values. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 120-153.

- Clausson, M., Thanner, L. 2015. *Svensk kulturskola i förändring*. Göteborg: B4PRESS.
- Creech, A., Gonzalez-Moreno, P., Lorenzino, L., & Waitman, G. (Eds.). (2013). *El Sistema and Sistema-Inspired Programmes: A Literature Review of research, evaluation, and critical debates*. San Diego, CA: Sistema Global.
- Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. Ch. (2003). *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Dobson, N. (2016). Hatching plans: Pedagogy and discourse within an El Sistema-inspired program. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 89-119.
- Duckworth, A. (2017) *Grit: konsten att inte ge upp*. Stockholm: Natur & Kultur.
- El Sistema Sverige. (2015). *El Sistema i Sverige*. Hämtad 2015-12-07 från <http://www.elsistema.se/om-el-sistema/el-sistema-i-sverige/>
- El Sistema Sverige. (2017a). *El Sistema – musik för bättre liv*. Hämtad 2018-11-20 från <http://www.elsistema.se>
- El Sistema Sverige. (2017b). *El Sistema i Venezuela*. Hämtad 2017-05-02 från <http://www.elsistema.se/om-el-sistema/el-sistema-i-venezuela/>
- El Sistema Sverige. (2017c). *El Sistema Academy*. Hämtad 2017-05-06 från <http://www.elsistema.se/sa-gor-vi/elsistemaacademy/>
- El Sistema USA. (2015). *El Sistema guiding principles*. Hämtad 2015-12-06 från www.elsistemausa.org/guiding-principles/htm
- Ericsson, K. A., Pool, R. (2017). *Peak. Vetenskapen om att bli bättre på nästan allt. Sanningen bakom 10 000-timmarsregeln*. Stockholm: Volante.
- Fink, R. (2016). Resurrection Symphony: El Sistema as Ideology in Venezuela and Los Angeles. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 33-57.

Hattie, J., Yates, G. (2014). *Hur vi lär- synligt lärande och vetenskapen om våra lärprocesser*. Natur & Kultur: Stockholm.

Heckman, J. J. (2006). Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. American Association for the Advancement of Science. Science; 312: 1900-02.

Heckman, J. J. (2013). *Giving kids a fair chance*. Cambridge, Mass. London: THE MIT PRESS.

Hellspong, L. (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Studentlitteratur AB: Lund.

Hofvander-Trulsson, Y. (2004). Kulturskolan i integrationens kraftfält (Master's thesis). Malmö: Musikhögskolan, Lunds universitet. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1315254>

Hollinger, D. (2007). Tocar y Luchar- To Play and to Fight: The Venezuelan System that Produced LA's Next Great Conductor. *California music educators magazine*.

Klingberg, T. (2011). *Den lärande hjärnan. Om barns minne och utveckling*. Stockholm: Natur & Kultur.

Klingberg, T. (2016). *Hjärna, gener och jävlar anamma. Hur barn lär*. Stockholm: Natur & Kultur.

Kulturskolerådet. (2016). *Den svenska musik- och kulturskolans bakgrund*. Hämtad 2016-01-07 från <http://www.kulturskoleradet.se/sv/om-smok/historik>

Kulturskolerådet. (2020). *Statistik och forskning*. Hämtad 2020-01-08 från <https://www.kulturskoleradet.se/sv/verksamhet/statistik-och-forskning>

Kuuse, A-K. (2018). *Liksom ett annat uppdrag: iscensättning av social rättvisa i musikundervisningens retorik och praktik* (Doktorsavhandling, doktorsavhandlingar i pedagogiskt arbete, ISSN 1650-8858;82). Umeå: Umeå universitet. Hämtad från <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1270249/FULLTEXT01.pdf>

Kuuse, A-K., Lindgren, M., Skåreus, E. (2016). The feelings have come home to me. Examining advertisingfilms on the Swedish website of El Sistema. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 188-215.

Lesniak, M. (2016). El Sistema and American Music Education. *Music Educators Journal*, 99(2).

Lindgren, M., Bergman, Å. (2014). Studying El Sistema as a Swedish community music project from a critical perspective. *International Journal of Community Music* 7(3): 365-375.

Lindgren, M., Bergman Å. & Sæther, E. (2016). The construction of social inclusion through music education: Two Swedish ethnographic studies of the El Sistema programme. *Nordisk musikkpedagogisk forskning/Nordic Research in Music Education*. (17), 65-81.

Logan, O. (2016). Lifting the Veil: A realist critique of Sistema's upwardly mobile path. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 15(1), 58–88.

Malmö stad. (2014). *Det fortsatta arbetet för ett socialt hållbart Malmö*. Inriktning för Malmö stad från 2014.

Malmö stad. (2016). *Stadskontoret. Det fortsatta arbetet för ett socialt hållbart Malmö – Uppföljning april 2016*.

Tillgänglig:

<https://malmo.se/download/18.16ac037b154961d028712c37/1491298329006/Social%20hållbarhet%20Uppföljning%20Web%202016.pdf>

Malmö stad. (2017a). *Malmö Kulturskola*. Hämtad 2017-06-06 från

<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Kurser--undervisning/Malmo-Kulturskola.html>

Malmö stad. (2017b). *El Sistema*. Hämtad 2018-09-01 från <http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Kurser--undervisning/Malmo-Kulturskola/Var-verksamhet/El-Sistema.html>

Marmot, M. (2014). Att förverkliga hälsans sociala bestämningsfaktorer i en svensk stad. I A. Vilhelmsson & P-O Östergren (Red.), *Malmökommissionen visar vägen*. Socialmedicinsk tidskrift 91(5), 427–432.

Norsk Kulturskoleråd. (2019). *Kulturskolerelatert forskning i Norden – en översikt*.

Hämtad 2019-12-20 från

https://www.kulturskoleradet.no/_extension/media/6344/orig/2019%20Forskningsoversikt%2025.4.pdf

Regeringen. (2018). *Konvention om barnets rättigheter*. Hämtad 2019-08-20 från

<https://www.regeringen.se/49d199/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/konventionen-om-barnets-rattigheter-svenska-2018.pdf>

Region Skåne. (2018). *Mångfald i Skåne*. Hämtad 2018-05-13 från

<https://utveckling.skane.se/digitala-rapporter/mangfaldskartlaggning/malmo/>

Sayer, A. (2000). *Realism and social science*. London: SAGE publications.

Scott, L. (1992). Attention and Perseverance Behaviours of Preschool Children Enrolled in Suzuki Violin Lessons and Other Activities. *JRME* 40(3), 225-235

Silverman, D. (2014). *Interpreting qualitative data*. London: SAGE publications Ltd.

Stigendal, M., Östergren, P-O. (2013). *Kommission för ett socialt hållbart Malmö: Malmöns väg mot en hållbar framtid: Hälsa, välfärd och rättvisa*. Malmö stad, Upplaga 1, Mars 2013.

Stigendal, M. (2016). *Samhällsgränser. Ojämlighetens orsaker och framtidsmöjligheterna i en storstad som Malmö*. Stockholm: Liber.

Stigendal, M. (2018). *En fråga om klass i framtidsstaden Malmö* (Rapport 10: 49). Klass i Sverige: Katalys.org

SOU 2016:69. *En inkluderande kulturskola på egen grund*. Stockholm: Erlanders Sverige AB.

Sæther, E., Bergman, Å., Lindgren, M. (2017). El Sistema- musiklärare i en spänningsfylld modell för socialt inkluderande pedagogik. *Pedagogisk forskning* 22(1–2), 9-27.

Thaler, R. H., Sundstein, C. R. (2008) *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness*. New York: Yale University Press.

Theorell T, Lennartsson A-K., Madison G, Mosing M.A, & Ullén F. (2015). Predictors of continued playing or singing- from childhood and adolescence to adult years. *Acta Paediatrica* 104(3), 274–284.

Prop. 2017/18:64. *En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna*. Hämtad från <https://www.regeringen.se/4952fa/contentassets/6b270318a21c4f1fb9df98cd8660753b/en-kommunal-kulturskola-for-framtiden---en-strategi-for-de-statliga-insatserna-prop.-201718164.pdf>

Bilaga 1: Dokument till analysen

Malmö stad, stadskontoret, välfärdsavdelningen FoU och socialt hållbar utveckling. (2015). *Slutrapport Områdesprogram för ett socialt hållbart Malmö*. Tillgänglig: http://malmo.se/download/18.6fb145de1521ab79c0a83460/1491303918795/Rapport+Områdesprogrammet+för+ett+socialt+hållbart+Malmö%28446013%29_klar.pdf hämtad 2017 05-05.

Malmö stad. (2015). *Lärdomar från Områdesprogram för ett socialt hållbart Malmö*. Utgivare: Malmö stad. Tillgänglig: <http://malmo.se/download/18.6fb145de1521ab79c0a30f8f/1491301895771/Lärdomar+från+Områdesprogram+för+ett+socialt+hållbart+Malmö.pdf> hämtad 2016-10-01

Malmö stad, Kulturförvaltningen. (2012). *Kulturförvaltningens verksamhetsplan 2013*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturförvaltningen. (2013a). *Kulturförvaltningens verksamhetsplan 2014*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturförvaltningen. (2013b). *Institutionernas verksamhetsberättelser 2012*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2011). *Sammanträdesprotokoll 2011-06-16*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2012). *Budgetskrivelse 2013*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2013a). *Verksamhetsmätt 2012*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2013b). *Budgetskrivelse 2014*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2014a). *Årsanalys 2013*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2014b). *Verksamhetsmätt 2013*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2014c). *Budgetskrivelse 2015*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2014d). *Nämndsbudget 2015*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2015a). *Verksamhetsmätt 2014*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2015b). *Årsanalys 2014*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2015c). *Utfallsprognos 2 2015*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2015d). *Budgetskrivelse 2016*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2015e). *Nämndsbudget 2016*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2016a). *Årsanalys 2015*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad, Kulturnämnden. (2016b). *Verksamhetsmätt 2015*. Malmö: Malmö stad.

Bilaga 2: Söksträng El Sistema i Media artikelsök

("el sistema*" OR "elsistema*" OR "el sistema malmö*")

Sökningen gjordes 2017-02-25.

Granskade tidningsartiklar: 31 stycken. I kronologisk ordning.

1. Edén, M. (2011, 7 maj). Recension Konsert Klassiskt – Konserten öppnar för Venezuelaprojektet i Malmö. *Sydsvenskan*, s. 10.
2. Clarén, U. (2012, 24 april). Malmö kulturskola – Orkester ska nå utsatta barn. *Sydsvenskan*, s. 2.
3. Svensson, M. (2012, 13 december) Barnorkester på export till Malmö. *City Kristianstad*, s. 18.
4. Davidsson, K. (2012, 24 december). Orkestersatsning på Holma och Kroksbäck. *Skånska Dagbladet*, s. 6.
5. Fröjd, A. (2013, 5 juni) Musik för lärande. *Lokaltidningen Malmö, Hyllie – Fosie*, s. 8.
6. Agrell, A. (2013, 23 augusti). MSO – MSO satsar på ny modell. *Sydsvenskan*, s. 2.
7. Erlandsson, Y. (2013, 23 augusti). MSO släpper in barnen på scenen. *Skånska Dagbladet*, s. 2.
8. Rahmberg, A-K. (2013, september). El Sistema hjälper barn utvecklas med musik. *iHyllie*, 3, 17–19.
9. Löfvendahl, B. (2013, 16 september). Mirakulöst musiksystem sprids i svenska skolor. *Svenska dagbladet*, s. 18.
10. Jönsson, A. (2013, 19 september). Redan kö till ny satsning. *Skånska Dagbladet*, s. 6.

11. Skånska Dagbladet (2013, 21 september). Förtydligande - El Sistema del av kulturskolan. *Skånska Dagbladet*, s. 5.
12. Frieberg, S. (2013, 14 oktober). KULTUR – Snabb genklang i samspelt system. *Sydsvenskan*, s. 2.
13. Agrell, A., Brundin, L. (2013, 13 november). Stjärndirigent vill förändra liv. *Sydsvenskan*, s. 2.
14. Chukri, R., Brundin, L. (2013, 16 november). RÄTT ATT TOLKA – Kulturen behöver fler folkbildare. *Sydsvenskan*, s. 9.
15. Clarén, U. (2014, 4 februari). EL SISTEMA - Barn får dela scen med MSO. *Sydsvenskan*, s. 2.
16. Bringmark, K. (2014, 3 mars). Kulturskolan siktar högre för att nå fler. *Skånska Dagbladet*, s. 8.
17. Clarén, U., Johari, S. (2014, 29 mars). MUSIK - MSO storsatsar på barn och unga. *Sydsvenskan*, s. 11.
18. Villanueva Gran, T. (2015, 1 februari). Musiken bygger broar. *Uttryck*, s. 36–39.
19. Davidsson, K. (2015, 4 mars). Kulturskolan satsar på Sofielund. *Skånska dagbladet*, s.7.
20. Gillberg, J. (2015, 8 maj). Timbuktu och MSO inviger Malmö Live. *City Malmö*, s. 28.
21. Brodrej, G. (2015, 31 augusti). En skänk från ovan. *Expressen*. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/kultur/en-skank-fran-ovan/>
22. Clausson, M. (2015, 20 september). Femåring som utmanar kulturskolan. *GP*. Tillgänglig: <http://www.gp.se/kultur/femaring-som-utmanar-kulturskolan-1.141384>
23. Gillberg, J. (2015, 30 oktober). DET SNACKAS OM ... *Sydsvenskan*, s. 1.
24. Clausson, M. (2016, 26 januari). Spela för livet. *Faktum Skåne*, s. 18–25.
25. Gillberg, J. (2016, 14 april). El Sistema startar i Rosengård. *Sydsvenskan*, s. 10.

26. Dzedina, A. (2016, 10 maj). Orkesterkrisen inte över. *Uttryck*, s. 6–7.
27. Bernebring Journiette, I. (2016, 18 maj). "Musiken har alltid funnits inom mig". *Hallå Västra Malmö*, s. 16.
28. Brodrej, G. (2016, 25 maj). Klassiskt problem. *GT*, s. 6.
29. Larsson, L. (2016, 8 augusti). Kulturskolan får mer rum till våren. *Skånska Dagbladet*, s. 5.
30. Karlsson, J. (2016, 6 november). Symfoni mellan barn och proffs. *Sydsvenskan*, s. 1.
31. Horne, A. (2017, 23 februari) Kritik mot gruppnorm i Kulturskoleutredningen. *Kulturnytt i P1, Sveriges Radio*. Tillgänglig: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6637433>

Bilaga 3: Elevstatistik för Malmö

Kulturskola 2004-2016

Antal elever 2004-2016

<u>År</u>	<u>Antal elever</u>	<u>Andel av målgruppen</u> <u>(8-18 år)</u>
-----------	---------------------	--

2004	2 465	
------	-------	--

2005	2 274	
------	-------	--

2006	2 121	
------	-------	--

2007	2 144	
------	-------	--

2008	2 230	
------	-------	--

2009	2 375	
------	-------	--

2010	2 194	7,16 %
------	-------	--------

2011	2 531	8,22 %
------	-------	--------

Antal elever i Fosie, Hyllie, Rosengård och S Innerstaden: 712 st.

Andel av målgruppen (8-18 år) 4,87 %.

2012	2 659	8,54 %
------	-------	--------

Antal elever i Fosie, Hyllie, Rosengård och S Innerstaden: 792 st.

Andel av målgruppen (8-18 år) 5,46 %.

2013	2 818	8,9 %
------	-------	-------

Varav andel från:

Fosie 8,6 %

Hyllie 15,6 %

Rosengård 3,6 %

S Innerstaden 6,2 %

2014	3 383	10,5 %
------	-------	--------

2015	3 726	9 %
------	-------	-----

Antal flickor och pojkar i El Sistema: 758 st.

Andel (8-18 år) i Stadsområde Norr: 11 %

Andel (8-18 år) i Stadsområde Söder: 6 %

Andel (8-18 år) i Stadsområde Väster: 10 %

Andel (8-18 år) i Stadsområde Öster: 5 %

Andel (8-18 år) i Stadsområde Innerstaden: 14 %

Bilaga 4: Tabell 1

Malmökommissionen	Fortsatt arbete för ett socialt hållbart Malmö	Stadskontorets uppföljning 2015	Nämndernas kommentarer gällande social hållbarhet från årsanalyser
<p>Övergripande rekommendation 1: <i>Etablera en social investeringspolitik som kan utjämna skillnaderna i levnadsvillkor och göra samhällssystemen mer jämlika</i></p>	<p>Kommunstyrelsen ställde sig bakom kommissionens övergripande rekommendationer.</p>	<p>”Kulturförvaltningen framhåller verksamheter de redan bedriver, där det sociala investeringsperspektivet alltid varit starkt. Kulturskolan driver El Sistema i Holma-Kroksbäck, och Kulturbron som ska stimulera barns språkutveckling och förståelse genom upplevelsebaserat lärande. Förvaltningen arbetar för att omvandla Kommendanthuset till en bred mötesplats för näringsliv, högskola, föreningsliv och invånare inriktad på hållbar stadsutveckling.”</p>	<p>”Kultur nämnden sprider kultur på olika sätt, man nämner att Malmö kulturskola har ökat från 2 200 elevplatser till 3 750. Man vill göra kulturinstitutionerna till mötesplatser för personer med olika bakgrund och olika förutsättningar. Ett exempel är El Sistemas verksamhet i Holma, Kroksbäck och Sofielund där Kulturskolan tidigare haft svårt att nå elever. Genom turnéerna med <i>Sommarscenen</i> fortsätter man att möta människor på nya platser.”</p>
<p>Övergripande rekommendation 2: <i>Förändra processerna genom att skapa kunskapsallianser och demokratiserad styrning</i></p>			
<p>Åtgärd 1.1.3.2. <i>Ta fram ett handlingsprogram för att åtgärda brister i miljön för barn och unga i Malmö</i></p>	<p>Åtgärd 50. Förstärk barnperspektivet och uppföljningsarbetet för barn och unga både i social och fysisk miljö</p>	<p>”I regi av Kulturskolan har El Sistema fortsatt att utvecklas under året och verksamheten har expanderat till Sofielund, med upptagningsområde från bland annat Seved. Som underlag för Kulturskolans satsningar finns en kartläggning över var barnen går i skola som deltar i Kulturskolans verksamhet.”</p>	
<p>Åtgärd 1.2.3.1 <i>Skapa fler lättillgängliga mötesplatser, speciellt i områden med stor trångboddhet.</i></p>	<p>Åtgärd 53 Fortsätt satsningen på utveckling av lättillgängliga mötesplatser</p>	<p>”Kulturförvaltningen verkar kontinuerligt för att etablera och utveckla platser som bidrar till att skapa möten för Malmöbor och besökare i staden. Förvaltningens kulturinstitutioner arbetar aktivt för att attrahera besökare från hela staden, men förlägger även evenemang/verksamheter på platser runt om i Malmö. Exempel på det senare är Malmö Sommarscen och El Sistema.”</p>	

Tabell 1. Malmö stad. Det fortsatta arbetet för ett socialt hållbart Malmö. Inriktning för Malmö stad från 2014. Åtgärder från Malmökommissionen som omvandlats till konkreta förslag av Malmö stad för ett socialt hållbart där Kulturskolan och El Sistema nämns.